

Vszevolod Miller (1848–1913):

OSZÉT ETŰDÖK

II. rész

Tanulmányok, VII. fejezet Az oszétek vallásos hiedelmei

Az oszétek hivatalosan vagy a keresztény vagy a mohamedán hitet vallják. A Kereszténység Helyreállításáért a Kaukázusban Egyesület tevékenysége következtében az oszét muzulmánok száma évről-évre csökken. El kell ismernünk azonban, hogy a kereszténység az oszéteket idáig egészen külsődleges módon érintette, és ezen kívül nem a belsejükből fakadóan, erkölcsi oldalról, hanem csak kultikus jelleggel. Az oszét lelki alkata, nevezze magát kereszténynek vagy muzulmánként, évszázadokon keresztül a nemzeti létformában fejlődött ki, ebbe a teljesen zárt körbe, érthető módon, a kereszténység még nem tudott meghonosodni. A keresztény erkölcs kevésbé ismert az oszétek számára, sokban ellentmond az évszázadokon kialakult hagyományoknak, a keresztény dogmatika számára teljesen érthetetlen. A kereszténységet felvéve az oszét eleget tesz néhány szertartásnak, megkeresztelkedik, megtartja a böjtöket és az ünnepeket, olykor a templomba is eljár, megnevezi Krisztus nevét és néhány szentét, de ezzel együtt megtartja a pogány szokásokat is. Szertartásokat végez a szent helyeken (dzuar), lakomákat tartanak – bárányokat, kecskéket, bikákat – áldoznak a jeles napokon, és nem gondolja, hogy a régi rítusok nem egyeztethetők össze az újakkal, amelyeket a papság jelöl ki neki. Az oszétek vallási felfogása és a rítusokkal szembeni külsődleges viselkedése ennek a népnek a történelmi sorsát tükrözi. Már korán a kereszténység bizonyos tanításai, amelyet egykor a Nyugat-Kaukázusban a bizánciak, majd utánuk a grúz misszionáriusok hirdettek a régi pogány gondolkodásra épültek rá. A régi iratok a régi időktől fogva ismerték Krisztust (Csiriszti, Kriszti), a Szűzanyát (Madu Mairäm), bizonyos szenteket – Illést, Szent Györgyöt, Szent Miklóst, Szent Theodoroszt, megtartották a keresztény böjtöket és ünnepeket. Oszétiában a grúzok számos templomot és kolostort építettek, amelyek jelenleg romokban hevernek, és úgynevezett dzuárként használnak. Sőt azt mondhatjuk, hogy az itteni dzuarok nagy része, különösen az olyanok, amelyek a legnagyobb tiszteletnek örvendő (Rekom, Mikaligabirtä) helyek, valamikor keresztény szent helyekként lettek felszentelve. A mai pogány népi szertartásokban sok olyan régi vonás található, amely a kereszténységben gyökerezik, és ezek a vonások tisztán megőrződtek az évszázadok folyamán, eltekintve attól, hogy a kereszténységről a történelmi körülmények hatására a mohamedán hitre kellett áttérni. Az oszét mohamedánok megismerték Mohamed nevét, a nap fiát (huri firt), rituális mosdást kezdtek végezni, megtartották a pénteket, böjtöltek az urazi idején (ramadánkor), de ez nem akadályozta őket a régi ünnepek megtartásában és a régi dzuarok tiszteletében. Jelenleg az elmuzulmánosodott Oszétiában helyreáll a kereszténység, a valóságban sosem voltak igazi muzulmánok, sosem ismerték szilárdan a próféta törvényeit, sosem mondtak le a muzulmánok kedvéért a saját elpogányosodott keresztény hagyományairól. Az oszétek hitvilágáról alábbiakban közöltek szolgáltak forrásul: Gatijev, született oszét, «Az oszétek hiedelmei és előítéletei» c. a Gyűjtemény a Kaukázus hegylakóiról c. kötetben, 1876-ban napvilágot látott tanulmánya; Gatujev szerzetes kézzel írott feljegyzése a digor dzuarokról és egyéb tárgyokról, a Tukakajev és Kokijev urak általunk összegyűjtött helyekre vonatkozó közlései. Hogy az anyagunkat az ismert sorrendben mutathassuk be, a következőképpen osztottuk be:

1. A magasabb rendű szellemekhez (szentekhez) fűződő hit.
2. Az oszét szent helyek.
3. A naptári és a közösségi ünnepek.
4. Családi szertartások.
5. Az égitestekről szóló hiedelmek.

1. A magasabb rendű szellemekhez fűződő hit

Az oszéteknél a magasabb rendű lénynek Hucaut nevezik. A korábbi iszlám és keresztény felfogás szerint az oszétek hittek és hisznek egy felsőbb, nem látható Istenben, aki valahol az égben található és irányítja a világot. Hucau neve szüntelenül az oszétek ajkán van: a kívánságok többségében hallatszik, amellyel olyan bőséges ellátást kívánnak a mindennapi életben, mint például: Hcau horzäh dä yäd – irgalmazzon neked az Isten! Hcau horzäh sszar – könyörüljön meg rajtad az Isten! és mások. De ezekkel tulajdonképpen korlátozódik is az oszétek gondolataiban a felsőbb lény részvétele. Ez a felsőbb lény túlságosan messze van a számukra, nagyon megközelíthetetlen, személytelen és megfoghatatlan: a mindennapi életben a szerencse és a szerencsétlenség az ő akaratától függ, a természeti jelenségeket felügyelő többi erő beavatkozása is a legfőbb istennek van alárendelve. Ezeknek a szellemeknek az egyikétől függ a gabonatermés, egy másiktól a háziállat jóléte és egészsége, a harmadik irányítja a vadállatokat és biztosítja a vadászat sikerét, a negyediktől a méztermés függ, stb. A szellemek között van olyan is, amelyik betegséget bocsát az emberekre, például himlőt, azonban az oszétek soha sem nevezik az ilyen szellemeket gonosznak vagy ördögnek. Természetesen, az oszétek e szellemekhez nem csatolják hozzá az isten nevét, soha sem mondják, hogy Uasztirdzsi vagy Fälvära istenek (hucautä). Azonban a valóságban helyük van a vallásos képzetekben és kultuszban, mint az ókori görög, germán vagy szláv isteneknek, és sűrűn lehet hallani, amikor a főistent Istenek-Istenének (Hucauti-Hucau) nevezik, feltételezve ezzel azt is, ha csak ő magának adják ezt a megtisztelést, akkor a többi isten létezése alá van rendelve neki

Amennyire tudjuk, az oszéteknél nincs ősi elnevezése a szellemeknek, amelytől közvetlenül függ a létezésük. A dzuar elnevezés túlságosan tágas és meghatározatlan: ez a szó a grúz gvari – keresztből van kölcsönvéve, jelölhet keresztet is, imaházat is, szent helyet is, és szellemet vagy szentet is. Szintén dzuarnak nevezik az oszétek a hulló csillagokat is, de csak az olyanokat, amelyek nem merőlegesen esnek le, hanem csak mintegy lecsúsznak az égről. Egy ilyen csillagot látva mondják: dzuar fattahtī – elröpült a hullócsillag – és feltételezik, hogy valamilyen szent helyre ereszkedett le. Ilyen csillagot látva, 3 kis túrós gombócot parancsolnak megsütni (gubärta, guborä) és imádkoznak a csillaghoz. A izäd elnevezés, aveszte. yazata, eléggé meghatározatlan szellemet jelöl, angyalokat, és mind egyes és többes számban is használatos. Minden embernek megvan a maga őrző angyala és gyakran, amikor az embert átkozzák, az angyalának kívánnak rosszat; például: dä izädi hai fëszädäd – essen le az angyalod, – vagy az anyja szidja a fiát: дәu min csī izäd radta, yi дәlämä ärhäyäd – milyen angyal adott nekem téged, hadd pottyanjon le. Az izäd párhuzamosan használatos a dažäg névvel, amely nyilván oszét, bár az etimológiája nem világos, szintén angyal jelentésében, de alacsonyabb rangú szellemként. Mind a két név, az izäd és a dažäg amennyire tudjuk, nem kapcsolódik az Uasztirdzsi-hez, Fälvära-hoz és másokhoz: az izedi és a dauegi inkább az égi erők kíséretét vagy tömegét jelentik vagy égi sereget, ha lehet így magyaráznunk. Érdekes, hogy az Uasztirdzsi – Szent Gergely és az Uacilla – Szent Illés – gyakran többes számban használatos, tömeget vagy az égi szentek kíséretét jelöli, akikkel a nart eposzok hősei versenyeznek, úgy hogy mindkét legfelső szellem átkerült a izedik és dauegik osztályába.

Most pedig tekintsük át a legfőbb magasabb rendű lényeket!

Uacilla – égi lény, aki az ézengésnek és a villámoknak parancsol. A név összetett, az ŷac – szó ismeretlen jelentésű, és az illa – Illés próféta neve. A bibliai próféta neve az oszétékhez a korai kereszténységgel együtt került, a régi mennydörgés istenének a nevévé vált, kiszorította annak a korábbi nevét. Ily módon az oszétéknél az a jelenség ment végbe, amelyet más népek hitvilágában is megfigyelhetünk, akik átnevezték a pogány isteneiket és szentjeiket, bevitték azokat a keresztény egyházba. (Vesd össze a mi Szent Illés kultuszunkkal (az oroszokéval – K.J.B.). Az Uacillába, vagy Szent Illésbe, mint a villámlás istenébe vetett hit, különösen világosan fejeződik ki azokban a szertartásokban, amelyeket akkor mutatnak be, amikor valakit a villám sújt halálra. Ha valakit agyoncsap a mennykő, az oszéték azt mondják, hogy Uacilla eltalálta őt a nyilával, és amellet a hely mellett keresik őt. Azután a halott rokonai és az aulbeliek összegyűlnek a holttest mellett és siratják, a nők gesztikulálnak, és szavakat mondogatnak, mint a siratási szertartáskor, de sírni nem merészelnek, mert félnek attól, hogy ezzel megharagítják Uacillát, aki magához vette a megboldogultat. A villámsújtottat Uacilla haragja áldozatának tekintik, ezért nem szabad a közös temetőben eltemetni. Ezért a rokonai a holttestet székre ültetik és az azon a helyen ásott sírba eresztik le, ahol a villámcsapás érte. Ha azonban hamarosan a temetés után esőzés kezdődik, és borússá válik az idő, akkor ezt Uacillának az elhunyt iránti haragjának tulajdonítják, és az aul követelésére a rokonok ismét kiássák a halottat, és más módon temetik el. A holttestet szekérrre fektetik, amely elé két fiatal bikaborjút fognak, és arra hagyják őket menni, amerre csak akarnak. Ahol a bikák megállnak, ott hantolják el a holttestet, feltételezve, hogy ezt a helyet maga Uacilla jelölte ki. Ha a villám nem emberbe, hanem valamilyen tárgyba sújt (láncba, oszlopba stb.), akkor ezeket a tárgyakat is szekéren szállítják el az aulból, és ott ássák el, ahol a bikák megállapodnak. Ha valami a villámcsapástól meggyullad, akkor tilos az oltás, mert Uacilla megharagudhat. Ha a mezőn asztag ég le, akkor táncot mutatnak be a pernyéje körül, amelyet áldozati lakoma követ. Az a család, amelynek egy tagja villámcsapástól hunyt el, köteles annak az évfordulóján áldozatot bemutatni, azon a helyen, ahol ez történt. Ez az áldozati lakoma az ärvdzavdi kuvd – a villámcsapás (elleni) imádság nevet viseli. Ha a villámsújtott felépül, akkor a rokonok, Gatijev szavaival, a következő szertartást mutatják be. Kihívják a jóst, aki pálcikákból jósol. Elrendeli, hogy sorshúzással válasszanak ki három fiatalembert, és küldjék el őket az erdőbe. Itt ki kell választaniuk két egyenes, vékony és magas fát, kivágni azokat, és elhozni az esemény színhelyére, ahol már gyülekeznek a beteg család tagjai. Itt szúrják le az Uacilla áldozatát, a kecskegidát, vagy a bárányt, az öregek imádkoznak, az áldozat fejét és a bőrét a kivágott fákból készült rudak végére akasztják, amelyeket a villámcsapás helyén szúrnak a földbe. Ettől az időtől kezdve a villámsújtott rokonai évente kötelesek ugyanezen a napon két ilyen rudat hozni a régiék helyébe, és bárányt vagy gödölyét rá Uacilla számára.

Az Uacillának szánt horibon ünnepet lásd lejjebb!

Uasztirdzsi, digor Uaskërgi

E népszerű szent nevének második része kétségkívül György nevének az eltorzulása, az első rész pedig ugyanaz, min az Uacilla nevében. Szent György a csodálatos fehér lova hátán a férfiak oltalmazója. Uasztirdzsit a tolvajok, a gazemberek, a hitszegők, a gyilkosok ostorának, és a becsületes emberek valamint a háziállatok védelmezőjének tartják. A nevét gyakran hallhatjuk az átkokban és a jókívánságokban. Oszétiában rengeteg legenda kering róla, amelyek közül néhányat a gyűjteményünkbe is felvettünk. Az általunk Sztur-digorban összeírt mondák kiegészítéseként Gatujev digor esperes feljegyzéseiből idézünk egy variánst.

Uaskërgi a saját fiával Hariesz vidékének sóbányáját őrizte. Történt, hogy az angyalnak kedve szottyant onnan sôt lopni. Egyszer Uaskërgi elment a dolgait rendezni, a fiának szigorúan megparancsolta, hogy senkit ne engedjen be a bányához vezető úton. Az angyal kihasználta az alkalmat, vadászkutyává változott, elszaladt Harieszbe, és sôt lopott onnan. Visszatérte után Uaskërgi megkérdezte a fiát, nem látott-e valakit. Azt felelte, hogy csak egy vadászkutya futott arrafelé. Uaskërgi gyorsan rájött a csalafintaságra, és egy nyilat küldött az angyal után. A nyíl nem találta el őt, de tüzes szikra futott belőle minden körtefán keresztül Ahszau aul mellett; Uaskërgi a második nyilat Zadeliszk aul mögé lőtte, ahol a szikrája nyomán erdő nőtt, ki, amelyet moriának neveznek. Nem volt lehetősége a tolvaj megbüntetésére, Uaskërgi dühbe gurult, a kardjával kettévágott egy kősziklát, és átdöfte a lándzsájával. A kardcsapástól sziklahasadék keletkezett, a lándzsadőféstől barlang, amely ma is látható. Ezekon a helyeken évente ünnepséget tartanak Uaskërgi tiszteletére: az ifjúság adományokat gyűjt a környékbeli lakosságtól, feláldozza azokat a sziklánál, és énekekkel kéri Uaskërgi kegyeit a digorok számára.

Tutir

Ezt a szellemet a farkasok védelmezőjének és parancsolójának tartják. A neve eltorzult, valószínűleg a Tirszki Szent Theodorus nevéből, akinek engedelmeskedtek a farkasok. A mohamedán oszétek Tutir, Irod királya néven ismerik. Létezik olyan elképzelés is, hogy Tutir a farkasok pásztora, akinek az akarata nélkül nem képesek kárt tenni sem az emberben, sem az állatokban. Ilyen módon Tutir az oszéteknél átvette a mi (oroszoknak – K.J.B.) népi (Szent) Györgyünknek a szerepét: a farkas fogai közötti egykori Jegorijét. Ha a nyájára farkas támad, az oszét Tutirt hívja segítségre, mondván: Ó, Tutir! Én és a nyáj a te védelmed alatt állunk, mi a te vendégeid vagyunk: ments meg engem és az állatomat a te farkasaid torkától, üzd el őket messzire tőlünk! Egy másik hiedelem azt hangoztatja, hogy a farkasokra dühösködő Tutir kövekkel tömi be azok torkát, és ily módon éheztetni ki őket. Ennek következtében a farkasok olykor a juhnyájhoz érve, nem tesznek kárt az állományban, hanem keservesen vonítanak, kérik Tutirtól a táplálékukat. A Tutir tiszteletére rendezett ünnepegről és a böjtjéről lásd lejjebb! Tutir a farkasok védőszentje gyakran összeütközésbe kerül a nyájak speciális védőszentjével, Fälvära-val.

Fälvära

Hogy a juhoknak ez a patrónája milyen származású, nehéz lenne megmondanunk. Úgy hangzik, mintha oszétül – vö. fä-lävärin – ad, nyújt vmit, vkinek, fällävär digorul fällävärä – adj, nyújts, felszólító mód, egyes szám, 2. személy (vö. Dázsgybog = összláv napisten), de a nyílt 'a' a végződésben nem magyarázható, csak úgy, ha feltételezzük, hogy a név nem oszét, hanem csak eloszétosodott. Fälvärát a legkegyesebbnek tartják a szentek közül, jámbor, csendes, senkinek sem árt. Amikor az oszét a békés természetéért és a jámborságáért szeretne valakit megdicsérni, azt mondja, hogy «olyan, mint Fälvära». Fälvära békés természetének tulajdonítható, hogy jobban kedveli az állatáldozatnál a dzukkát – lisztből és sajtból készült kását, ezzel Pusanra, az állatok istenére hasonlít, akit kásaevőnek is neveznek. Fälvära alázatosságáról a következő legendát mesélik az öregek: Egyszer Tutir Fälvära szaklyájában (kaukázusi parasztház – K.J.B.) vendégeskedett. Az ebéd után a két szent arról beszélgetett, hogy melyikük nyájának van jobb híre. Fälvära köszönetet mondott az Istennek azért, hogy a juhok és nem más állatok védőszentjének tette meg: hiszen minden ember egyaránt szereti a juhokat, az Isten és a szentek közülük választanak áldozatot maguknak.

Fälvära ezért a legszerencsésebb szentnek tartja önmagát. Tutir azt mondta, hogy ő szintén elégedett a farkasaival, de ne volt őszinte, a lelke mélyén valahogyan mégis irigyelte Fälvärát. Ebéd után az irigységtől felcsigázódva, tréfából elkezdett a házigazdával birkózni, és váratlanul megütötte annak a bal szemét a könyökével, ami után Fälvära rosszul kezdett látni ezzel a szemével. Amikor Tutir képmutatóan bocsánatot kért, Fälvära átölelte őt és elbocsátotta. A szelídségnek ez a példája azonban egyáltalán nem hatott Tutirra. Hazatérve magához hívta «Szeragot», megparancsolta neki, hogy mondja el minden farkasnak Fälvära bal szemének megsérülését. Ettől az időtől kezdve a farkasok mindig a balról lopakodtak a nyájhoz.

Ävszati

A vadállatok, legfőbbképpen a kaukázusi őstulkok, szarvasok, kecskék vaddisznók uralkodóját az oszétek Ävszatinak nevezik. A vadászok patrónusukként imádják. Amikor vadászatra készül, az oszét az előző este három kis kerek túrós gombócot süttet a feleségével, és magával viszi azokat. Amikor a vadászat helyére ér, imával fordul Ävszatihoz, kéri, hogy adjon a nyájából egy szarvast vagy kecskét, és fogadja el a túrós gombócot áldozatként. Ha a vadásznak sikerül meglőni a vadat, megköszöni Ävszatinak, és megvendégeli a szembejövőket és a szegény aulbeli társait az Ävszati ajándékozta vadhússal. Aki nem tartja meg ezt a ritust, annak Ävszati többé sohasem ad lönivalót, csak távolról lesheti az őstulkot.

Barasztir

A digoroknál Barasztär. Az oszéteknél ezen a néven ismeretes a halottak és túlvilág uralkodója. A név származása homályos. Az által kiadott oszét szövegekhez készített jegyzetekben Sifner akadémikus megjegyzi: «Barasztir a bar – akarat és a sztir – hatalmas szavakból képződött. De bárhogyan is legyen, nem valószínű a szóalkotás. Először is azért, mert ellentmond a szóösszetétel általános elvének, az erős akaratnak a sztirbar felel meg. Másodszor, mert a sztir nem lehet azonos a sztir – hatalmas-sal, mert a digorban ez sztär (de nem stur)». A nart eposzokból, amelyek megemlítik Barasztirt, és szintén a bähfäldäsin'-ből (lóáldozat az elhunytért) látható, hogy az oszétek Barasztirt a túlvilág gazdájaként tekintik. Ő fogadja a halottakat, kijelöli nekik a helyüket a zindon'je-ben – a pokolban vagy a dzänät'je-ben – a mennyországban. Az ismert esetekben a halott engedélyt kap tőle a hazalátogatásra, de igyekeznie kell naplemente előtt visszatérni a túlvilágra, mert ezután bezárják a halottak országának a kapuit, és hajnali pirkadatig nem lehetséges a kilépés. Ezért az oszétek a halottat naplementéig temetik el, hogy a halottnak ne kelljen a túlvilág kapui előtt hajnalig bolyongania. Barasztirnak nincsenek sátáni vonásai, amennyire kérlelhetetlen a bünösök iránt, annyira kegyes az erényes emberekkel szemben. A Gatiev által elmesélt legenda, ahogyan Barasztir a «nagy vendég» közbenjárására elbocsátotta a bünöst a zindonból és a dzenetbe vezette, az ördögök nagy keserűségére, akik kínozták őt. Ebben a legendában tükröződik Krisztus hagyományának pokolra szállása, de Krisztus «Csiriszti» neve. A túlvilágba vezető úton, egy híd mellett ül egy bizonyos Amion lény, aki az elhunyt szellemét kérdezi meg, mit cselekedett helyesen és rosszul a világon, és megmutatja a paradicsomba vezető utat. Corajev a bähfäldäsin'-hez fűzött megjegyzéseiben közli, hogy Amion – lény nőnemű, a földön lévén, rendkívüli szenvedély él benne az más sajtja és gyapjúfonala iránt. Ez a szenvedélye oda vezetett, hogy azokban a napokban, amikor nem sikerült neki megszerezni a másét, szigorú böjtöt szabott ki magára, azaz semmit sem evett. Éppen ezért arra volt ítélve, hogy állandóan a halottak országa folyójának a jobb partján üldögéljen, és nagyokat szippantson annak a

mérges kigőzölgéséből. Elismerjük, hogy ez a magyarázat megalapozottnak, de valamiért hihetetlennek tetszik. Egy bármiféle bűnös tolvajnő – akár a többiek – aligha tudta volna elkerülni a poklot, és aligha bízták volna meg az elhunytak lelkeinek a kikérdezésével a földi dolgaikról. Magában a bähfäldäsin szövegében egy célzás sincsen arra, hogy Amion nő és emellett sajttolvajnő. Corajev magyarázata valószínűleg mindössze egy oszét későbbi fikciója, amely Amion és a bähfäldäsin'-ben említett valamilyen másik nő összetévesztése. Így például a digor bähfäldäsin'-ben egy sereg nőt megemlítenek, akik különböző módon szenvednek a különféle bűneikért, amelyeket a földön követtek el. Az egyik összevarja a föld repedését, a másik egy tojást teker körül egy hosszú kötéllel, a harmadik terméketlenül kapálja a veteményes ágyat, egy negyedik hiába feji a tehenet, stb. Azt lehet gondolnunk, hogy Amion nem egyedüli az ilyen asszonyok közül, de jóval fontosabb, mintsem a pokol valamiféle őre vagy a holtak bírása legyen. Így a Corajev által közölt bähfäldäsin'-ben Amion, hogy az elhunyt megtalálja a paradicsom tárt kapuját, azt mondja: «Siess, Zervatik, a nap fiához, Mahamathoz; a hold fiához, Hemetkanhoz, és mondd nekik: ezért az elhunytért kérlek téged, csak egy pillanatra jöjjön fel a nap, hogy ne kelljen fenn maradnia. És Amion kérése teljesült». Nyilvánvaló, hogy Amion, aki így intézkedik, nem egy közönséges sajttolvajnő. Valószínű, hogy egy Sogren által oroszra fordított bähfäldäsin'-ben a halottak bírájaként Amion szerepe elég világosan a görög Minoszéra emlékeztet. Itt ez olvasható: «És azután a folyóhoz ért, amelyen keresztül egy gerenda volt keresztül fektetve híd gyanánt, a híd előtt Aminon állt, aki nem engedte a hídon át, és lekezdte kérdezgetni az elhunytat. Aminon jó ismerte őt, csak azt akarta megtudni, hogy igazat mond-e neki az elhunyt vagy hazudozik; ha igazat mond, akkor ajánlja őt Nartnak, és beengedi oda; ha azonban hazudik, akkor szájon fogja ütni egy vérrel bekent nyírfa seprővel. És íme, Aminon arról kérdezgette, mit látott és csinált jól ebben a világban. A megboldogult mindent elmesélt, semmit sem túlzott el, s amint Amion megbizonyosodott róla, hogy igazat beszél, akkor átengedte a hídon, igazolást és kísért adott mellé, hogy elvezessék őt a Nartok földjére; másokat, akik hazudtak, a pokolba küldött». Ami Aminon nevét illeti, a származása nem tisztázott. Sogren «mutató»-ként fordítja, ily módon az amonin – megmutat, kijelöl igével hozza kapcsolatba, de ebből az igéből csak az amonäi – 'mutató' képezhető. lehetséges, hogy Az Aminon valamilyen idegen név eltorzulása. Hogy kapcsolatba hozható-e valamilyen módon a görög Minosz névvel – nem tudjuk megerősíteni.

Kurdälaion

Ezen a néven nevezik az oszétek az istenek mitikus kovácsát, aki az égben vagy a holtak országában tartózkodik. Valószínű, hogy összetett név, az előtagjában a kurd – kovács; az utótagja nem világos, mint ahogyan a szuffixum sem. Sogren Kurdra –agon-ra osztja fel és «rézműves»-nek fordítja, de az, hogy milyen alapon teszi ezt, nem ismeretes. Sifner a szó második részében a lai – ember alakot látja, de nem magyarázza meg az 'a' hang jelenlétét a 'd' után. A Kurdalägon név származására vonatkozóan a nart eposzokban és a bähfäldäsin'-ekben mint egyes kovácsot említik, és állandóan az uälarvon – égi jelzót viseli. A kohójában megacélozza Batrazt, úgyhogy a nart acélossá válik, egy másik nartnak rézből kovácsol koponyát, amikor annak betörték a fejét, a bähfäldäsin'-ekben meghagyják a halottnak, hogy a túlvilági útjának kezdetén menjen el az égi kovácshoz, Kurdalägonhoz, aki damaszkuszi acélból patkót kovácsol a lovának, gyönyörű lótakarót, lószerszámot és értékes kantárt készít neki.

Szafa

Ezt a szellemet az oszétek a házi tűzhely láncának védelmezőjeként tartják számon. Gatijev szavaival, Szafa adta az első mintát a létező földi lánc számára, folytatva annak alkotását az égen és napjainkban is. Még közeli az az idő, amikor Sanajev szavai szerint az oszétek lefektették a gyermekeiket, Szafa oltalmába ajánlották azokat. Megsimítva a gyermek fejét és körülvezetve a kezüket a házi tűzhely láncán, a következőket mondták: «Szafa, irgalmazz a szegény gyermekeimnek, oltalmazza az életüket a te szilárd erőd mindörökké, oltalmazd meg őket a szennytől és a gonosz erejétől». Hogy a gyermek megőrizhesse az egészségét, amulettet készítettek neki Szafa tiszteletére. A nagybőjtre következő harmadik napon, szerdán, vasat vittek a kovácshoz, hogy kicsinyke rudacskákat vágjon belőle. A vasdarabkákat a tenyerecskében egy darabka vattával és verébtrágyával posztó vagy selyem rongyocskákból készült zacskóba varrták, és a gyerekek nyakában hordatták. Szafa nevét említik a fogadalom tételénél is: esküt fogadva az oszét a házi tűzhely előtt állva és a láncot fogva mondják: «Esküszöm erre a tiszta aranyra, Szafa!» Piszkos kézzel megérinteni a láncot bűnnek számított; ezért Szafa a gyerekekre bőrbetegséget küldhet. Az esküvői szertartáskor a násznagy körülvezeti a menyasszonyt a házi tűzhely körül, és Szafa oltalmába ajánlja őt.

Sanajev a kard és mindenféle fegyver istenének nevezi Szafát, de nem tudjuk, maguknak az oszéteknek is ez a meggyőződése, vagy csak az oszét eposzok gyűjtőjének a feltevése. Szafa szerepe a házassági szertartás során az orosz esküvői énekek kovácsára emlékeztet bennünket, valamint Kuzmára és Demjánra (Borisz és Gleb), akik a hagyomány szerint ekét kovácsoltak az embereknek. Ami Szafa nevét érinti, tökéletesen ismeretlen a számunkra.

Donbittir, digorul Donbëttär

Ezzel a névvel az oszétek a vizek uralkodóját nevezik. A vízben él, a halak felett uralkodik, hozzá imádkoznak a halászok. Az a néphit járja, hogy a kezében láncot tart és megfojtja azokat, akik későn fürödnek. A gyerekek általában rettegnek tőle. Donbittirnek sok lánya van, akik a mi (oroszk) vízi tündéreinknek felelnek meg. A nart hősnő, Szatána valamilyen kapcsolatban van a vizek királyságával, mert Donbittir őhöz adta a fiát nevelésre. A donbittir név második része nem egészen világos: az első részében a don – víz szó szerepel; a második részt Corájev a tärün – üzni szóból a 'fä-' vagy a 'da-' prepozícióval magyarázza, de az ilyenféle szóképzés nem felel meg a szó alakjának. Jegyezzük még meg, hogy Donbittir neve különbözőképpen ejthető ki: Corajev Donbedtir-t ír, mások Donbittir-t hangoztatnak, lehetséges, hogy a bittir hangzással denevért jelent.

Rinibarduag

A betegségeket, a járványokat és a marhavészt, az oszétek szerint néhány szellem küldi, akiknek lakomákat és áldozatokat kell bemutatni. A hegyekben különös tiszteletnek örvendő egy ilyen szellem Rinidarduag–angyal (dauäg) név alatt, akinek hatalma van (bar) a járványos betegségek (rin) felett. Az ő megengesztelésére mutatják be a következő szertartást. Értesülvén, hogy valamelyik aulban megjelent a járvány vagy hull az állat, a szomszéd aul lakói nihaszra gyűlnek össze, és hívnak egy jós öregembert, akivel kockát vettetnek a kórusban szereplő fiatal emberek személyére vonatkozóan. A kockavetés után a fiatal emberek kereplőkkel a kezükben egyházi és világi énekeket énekelgetve végigjárják a környező aulokat. Közeledvén az aulhoz, megállnak, körbe állnak és elnyújtott éneket énekelnek Rinibarduag megengesztelésére: «Óh, Rinibarduag! Aki az egészségünk és a

betegségünk fölött parancsolsz. Kíméld meg ezt az ault a haragodtól, ahol a fiatalok és az öregek egyaránt a te vendégeid». Azután az összes szenteket szólítják, miközben a nevüket többes számban említik. Az aul lakói találkoznak az énekesekkel, meghívják őket a térre és bőkezűen megvendégelik őket. A vándorkórus minden aulban meghál, nem hagyja abba az éneklést sem nappal sem éjjel. A lakosok eközben bikákat, teheneket, bárányokat és egyebeket ajándékoznak nekik. A kiválasztott legjobb állatokat az aulba való visszatérésük után Rinibarduagnak viszik el áldozatként, a többieket pedig gondosan szétosztják, és ezután minden gazda hizlalja Rinibarduag napjáig. Manapság ez a szokás már nem él.

Alardi

Azok között a szellemek között, amelyek bizonyos betegségekkel kapcsolatosak, különösen nagy tiszteletnek örvend a himlőt okozó Alardi, digorul Alaurdi. Tőle a többi szentnél is jobban félnek. Rá kizárólag a nők esküsznek, úgyszólván az ő szentjüknek tartják, bár nem is vesz részt a tiszteletére szánt áldozati lakomán.

Himlőjárvány idején, amikor a betegség a gyermekeket támadja meg, az oszétek Alardynak bárányt vagy egyéves ürüt hoznak áldozatnak. A szövegünkben egy Kamunban feljegyzett Alardinak szóló imádságot közlünk. A himlő uralkodója állandó jelzői – fényes, arany(os) – valamiképpen ellentétben állnak a más szentek megszólításakor használtakkal. Az aranyos (szizgārīn) a bāhfāldīsin' Hrisztinek (mairāmi firt szizgārīn Csiriszti-nek) jár. Úgy vélhetjük, hogy a Csirisztihez kapcsolódó 'aranyos' epitheton egy ikonográfiai hatással magyarázható, vagyis az aranyos szélű ikonra való emlékezéssel. Maga Alardy (digorul Alaurdi) nem hangzik oszétosnak, és valószínű, hogy valamilyen idegen név eltorzítása. Alardit az énekekben szárnyasnak (bazirdzyin) nevezik. Jegyezzük meg, hogy az örmények egy himlőhelyes szárnyas ifjú alakjában jelenítik meg a himlőt, aki az egyik helyről a másikra száll és útközben terjeszti a ragályos magvakat. Vegyük kölcsön Gatujev kéziratának információit Alardi kultuszáról Galiatiban. Az aul közelében van egy fa, a hagyomány szerint maga az Isten ültette Alardi dzuára számára. Ezt a fát jobban tisztelik az istennél, és a himlőjárvány idején hozzá folyamodnak segítségért. Bárányt vágnak és csirítā-t készítenek; az idős ember ezüstpénzt, az idős asszony egy darabka vattát és ezüstfonalat vesz elő. A beteget tömjénnel füstölik, amit a paptól szereztek, és azután az idősebbek a fiatalokkal együtt útnak indítják az Alardi fájához. Még nem jutva el odáig, a fiatalság fedetlenné teszi a fejét, és mély meghajlásokat végez. Azután az idősebbek Alardihoz imádkoznak, és a fához teszik a pénzt, a vattát az és az ezüstfonalat. A saslikból és a csurekből (kaukázusi kenyér – K.J.B.) falatozva mindannyian hazatérnek, ahol ünnepélyes fogadtatást tartanak.

Digoriának minden településén található hely vagy tárgy amely a himlő szentjének van ajánlva.

Hucaui dzuar – isteni szent

Ennek a szellemnek vagy szentnek nincs saját neve, de a személyisége is különbözik a többiektől. Őt tartják a házasság oltalmazójának és a termékenység adományozójának. Hucauy dzuart leginkább a hegyi oszétek tisztelik, akik a kápolnához hasonló imaházikókat állítottak a tiszteletére, de ablak és ikonok nélkül. Az őszi ünnepére az aul lakói áldozati kecskebakokat vagy bárányokat vágnak, olyan számban, ahány fiú és lány született, valamint ahány lány férjhez ment az esztendő folyamán. Az áldozatot feltétlenül felajánlják (qalon). Hucaui dzuar megtiltotta, hogy az érkező vendégeket bebocsássák az ő tiszteletére rendezett lakomára. A dzuar imái a fiú utódok megszorítását szolgálják.

Szintén a termékenység védelmezőjének tekintik **Firi-dzuar** – a bárányok szentjét. Az esküvői szertartáskor a násznagy többek között az alábbi szavakkal imádkozik Firidzuar'-hoz: «Ó Firidzuar! Kérünk Téged, tekints ránk és add, hogy a mi menyasszonykánknak egészséges fiai szülessenek, termékenyek, mint a bárányok!»! Dzsantemir Sanajev állítja, hogy az a dzuar Dargajevszában (a hegyekben) bárányformájú volt. Isztupánt Abhazovij generális foglalta el a kaukázusi hadjárata idején. De a szentben hívó oszétek az elfoglalt helyett másikat állítottak, ám bár nem bárány formájút, de szintén az előző nevét viselőt. Nem tudjuk, hogy mennyire hihetünk a bárány formájú dzuar létezésében, de azt hallottuk, hogy durva agyagból készült bárányok találhatók az oszét pogány templomokban – amelyeket gyermekért folyamodva nők hoztak (ex voto) Firi dzuar'-nak. Láthatjuk, ennek a dzuarnak a kultusza többnyire női jellegű.

Madi-Mairäm

A nők védőszentjének Madi-Mairäm-ot, Marija anyát tartják, aki az oszétekhez még a korai kereszténység hirdetése idején került. Az istenanya természetfeletti tárggyá változott: az aulok környékén egy nagy kő viseli Madi-Mairäm nevét. Az esküvői szertartás során hozzá vezetik a fiatalokat. A szent köhöz közeledve a fiúk kövekkel és golyókkal dobálják, azt kiáltva: annyi fiút (ahány golyó vagy kő van ott) és egy kékszemű kislányt adj Majram a mi kedves menyasszonykánknak! Ezután hasonlóan imádkozik a násznagy is. A Madi-Mairämhöz való imák fontos szerepet játszanak a női ünnepeken is – usztitu kuvd és a Csidsziti badän Madi-Mairäm tihhäi, – amelyekről majd az ünnepekről szóló fejezetben lesz szó. Jegyezzük meg még, hogy az oszét nők ugyanolyan tisztelettel vannak a péntek iránt, mint az oroszok Szent Pjatke (Paraszkevia) iránt; akik megtiltják nekik, hogy ezen a napon varrjanak, azonban az egyéb munkák végzése meg van engedve.

Binati hicau

Az otthon védőszentje, az orosz házi szellemnek felel meg. Binati hicau – a hely, a lakás ura, uralkodója. Tartózkodási helyének az éléskamrát tartják. A házi szellem különféle alakokat képes felölteni, megjelenhet fiúként, kiabáló csúnya nőként, fehér ürüként stb. Csak a vajakosok képesek Szilveszter éjszakáján meglátni. A házi szent oltalmát az esküvői szertartáskor kikérik a menyasszony számára, aki eltávozván a házból, a férje családja házában a szelleme oltalma alá kerül, és ezzel feldühítheti a szülői ház patrónusát. Binati hicau közelebb áll a nőkhöz a többi szellem közül, mint ezt abból is láthatjuk, hogy nincs megtiltva nekik kiejteni a nevét (mint Alardiét és Hucaui dzuar'-ét), holott a többi szellemeket nem szabad az igazi nevükön emlegetni, hanem feltételesen, körülírva. Így például Uasztirdzsit szent férfiúként (lägti dzuar), Fälvvát szent juhként (fishti dzuar), Tutirt szent farkasként (bīrāgti dzuar) Illést (Uacilla) a kenyér gazdájaként (hori hicau), stb. emlegetik.

Valójában a szellemek és védőszentek száma az oszéteknél igen nagy és meghatározhatatlan. Fentebb a legnépszerűbbeket soroltuk fel, de helyenként az egyese auloknak és az egyes nemzetségeknek is megvannak a maguk szellemei és védőszentjei, amelyeket nem ismernek a szomszédjaik. Minden aulban meg lehe találni az aul dzuárját, amely a qäui zäd – az aul oltára nevet viseli, és minden évben megvan a maga ünnepe. Valahol valamiféle csodás esemény történt, s a babonás oszétek nem szűkölködnek a csodákat illetően, akkor az a hely vagy tárgy dzuárrá vált, s gyakran a nuor dzuar – új dzuár nevet kapta. Így Kanja-ban, a Sanatä (Sanajevék) nemzetség földjén, a hagyomány szerint, csoda történt. A réten nagy bikagulyát legeltettek. Ebben az időben szörnyű vihar kerekedett, és a villám a gulyában csapott le. Az egyik bika messzire, a terület végére –, amelyet Kanja lakói

most kaszálónak használnak – került a gulyától. A másik bika ugyanazon a helyen egy nagy fa tetejére röptül fel. Ettől kezdve ez a hely dzuárrá vált, és niog dzuar-nak nevezik.

Ott, ahol erdő is található, az erdőnek szelleme is létezik, amely a mi (az oroszok – K.J.B.) erdei manónknak felel meg. Szau dzuar-nak – fekete szentnek (szau qäd) nevezik. Az oszét hiedelmek szerint Szau dzuar megőrzi a ligeteket a tűzvészől és a jogtalan erdővágóktól. A neki megállapított ünnepnapon a helyi lakosok nivonddal áldoznak neki, amelyet magában a ligetben tartanak. Különös tiszteletnek örvend a Terek folyó bal partján Ardon kozák faluval szembeni Szuadag elnépelendett aul közelében nőtt liget patrónusa. az erdőcske Hetadzsi dzuar néven ismeretes, és különös legenda fűződik hozzá.

Tolvajlásra és éjszakai portyára indulva az oszétek Szau barädzsi dzuara szent fekete lovas oltalmát kéri. Úgy vélik, hogy ez a dzuar az utas előtt fekete öltözetet hord, varjúfekete lovon lovagol, és a sikeres vállalkozásban vezérli őt. Az éjszakai kalandok keresői, hogy elnyejék Szaubareg' oltalmát lepénykéket áldoznak neki. Egyéb szellemek, amelyeknek a gondoskodása hasznos az utazás idején: Fändadzsi zäd – az úti angyal és Qilidzuar a pózna szentje: akit az esküvői szertartás alkalmával kérnek, hogy a fiatalok szekerét óvja meg a felborulástól. Az imáikban az ember testét óvó szellemek is megtalálhatók: a has dzurja (rubini dzuar), aki a hasat tölti meg élelemmel, a hát szentje (Ragu dzuar), aki az ember hátára ruhát terít. A fej angyala néven (szäri zäd) egy megszentelt oszlopot neveznek, amely gyakran a szaklya (kaukázusi parasztház) nyugati sarkában áll, a házi- és vadállatok szarvaival van díszítve. Ebben az oszlopban tartózkodik a fej angyala, minden nemzetség bizonyos patrónusa, aki a szerepe szerint minden biztonnal a Binai hicau-hoz áll közel. Az esküvői szertartáskor ehhez az oszlophoz vezetik a fiatalasszonyt és a násznagy imája után a házi fétis körül három napig kell állnia, amely során a fiatalság reggeltől estig énekel és táncol. Ennek az időszaknak az elteltével délben a násznagy odamegy a fiatalhoz, és bizonyos szertartás után hosszú imádságot mond, amely kezdetekor Szärizäd'-hoz fordul: Ó Szäri zäd! Az oltalmad alá futunk és imádunk téged: fordítsd felénk az orcád, tökéletesítsd és magasztosítsd az elménket úgy, hogy a mi szülötteink és utódaink híresek legyenek a bátorságukról és egyéb érdemeikről.

2. Az oszét dzuarok

Láttuk, hogy az oszétek dzuarnak nevezik a szenteket, a patrónusokat, az óvó-szellemeket. De ugyanezt a nevet alkalmazzák azoknak a meghatározott helyeknek a megnevezésére is, amelyeket vallásos kultuszra használnak. Az ezek és ennek a szónak egyéb jelentései közötti viszony azzal magyarázható, hogy a meghatározott helyet a meghatározott szellem lakóhelyének tekintik, ahol szívesen tartózkodik, vagy szívesen látogat meg a meghatározott időben. Az ilyen helyeknek a sokasága található Oszétiában: olykor a dzuar régi keresztény templom vagy kápolna, amely idővel pogány szentéllé vált, néha hegyi barlang, liget, fa, kő, stb. Egyes egész dzuárok egész Oszétiában ismertek; mások meg csak a saját auljukban. Úgy vélhetjük, hogy leghíresebbek a régi keresztény szentélyekként felszentelt helyek – a régi templomromok. Az ilyen dzuarok kultuszában az őskeresztény vallásgyakorlat sok vonása megőrződött. Oszétia leghíresebb dzuarjaiként Rekomot és Mikaligabirtet kell megneveznünk a Cej-don völgyében Cej falu közelében a Ceji-gleccsertől egy órajárásnyi távolságban. Az első közülük régi kápolna, amelyet valamikor Szent Györgynek (Uasztirdzyi) szenteltek, a másik egy keresztény templom maradványa, amelyet valamikor Csodatevő Szent Miklós nevében építettek. Idézzünk néhány adatot a Rekom dzuárról a Pfaff és a mi utazásaink alapján!

Ez a szentély egy félig romokban álló fából épült kápolna, amelyet alacsony kőkerítés vesz körül. Az épület párkányzata a kaukázusi bölény szarvaival és szarvas agancsokkal díszített, amelyeket valószínű, hogy a vadászok hoztak. Maga a kápolna két egységből áll: először egy magas nyílhalmot figyelhetünk meg, azután a jóval terjedelmesebb, tulajdonképpeni szentély. Az oltár falainak mentén egy széles deszka fut végig, polc gyanánt, mindenféle ajándék elhelyezésére, amelyek az évek során felhalmozódtak. Itt látható az Oszibagatar vassisakja, cserépcsészék mindenféle nagyságban, bárányfigurák agyagból, üvegfigurák, üveggyöngyök, vattacsomócskák, ezüstdrót fonalak, paszományok, két-három ikon stb. A kápolnában nedvesség és sár; a földpadló nedves az esőtől, amely az üveg nélküli ablakokon és az ócska tetőn keresztül jut be az épületbe. A vasszegekkel kivert kissé alacsony ajtó mellett egy csészecske áll, a különféle időkből való pénzekkel tele, grúzokkal és oroszokkal; a csésze az ezüstökkel kívülről áll, de a haláltól való félelmében még soha senki nem merészelt valamit is elloponi Rekomból.

Alapunk van úgy vélni, hogy a Rekomi kápolna Grúzia Oszétiára való befolyása idején épülhetett. A korábbi utazók felhívták a figyelmet a bejárat mellett egy grúz feliratos harangra, mintegy hirdelve, hogy a harangot ajándékba hozták Oszétia és Digória országai szent atyjának Georgij Bagrationnak. A helyi hagyományok megemléknek egy grúz kolostor létezését Rekomban, és Cej aulban néhány nemzetséget a grúz papoktól származtatnak. Nem erősítik meg, hogy a kápolna alatt a hegyben földalatti utak vezetnek, és valamikor Rekom hatalmas gazdagsággal dicsekedhetett. A kápolna építéséről az alábbi legenda járja. A régi időkben Uasztirdzsi elhatározta, hogy az oszéteknek gerendákból egy szentélyt épít, amely sohasem korhad el. Ennek megfelelő fák a hegy másik oldalán fekvő erdőben nőttek. Uasztirdzsi megparancsolta az ökreinek, hogy szállítsák át a gerendákat a Rekommal szemben fekvő hegyen keresztül, ahol ma a gleccser található. A szekereket önmaga rakta meg, és az ökrök vezető nélkül mentek az ismert úton. Felrakva az erdőt, az ökrök visszatértek Uasztirdzsihez, aki a gerendákból egy templomot épített önmagának, minden emberi kéz segítségével nélkül. Rekom egész Oszétiában való rendkívüli szentségét és a Kaukázus egyik leghatalmasabb gleccsere közelében való vadregényes fekvését tekintve azt gondolhatnánk, hogy ez a szentély még a régi pogány időkre tekinthet vissza. Valószínűleg, ahogyan gyakran megtörtént, a keresztény misszionáriusok egy korábbi pogány szentély helyére épült keresztény templomot szenteltek fel. De a kereszténységnek az oszétekre való csekély befolyása következtében a pogány elemek felülkerekedtek, Szent Gergely felöltötte a korábbi pogány istenség arculatát és a keresztény templomról a mai napig is csak zavaros emlékek maradtak fenn. Rekomot, mint a többi dzuárt is csak akkor látogatják, amikor jeles ünnepet tartanak. A szentély feletti felügyelettel valamiféle tekintélyes öreget bíztak meg, akit dzuarlág'-nak neveznek. Ő őrzi a szentély kulcsát, és hordja be a könyörgők ajándékait, mert neki van egyedül joga belépni a belsejébe. A hozott élelmen és bizonyos fogadalmi tárgyon kívül, a templomban szokásos áldozatok fémpénzekből, vattacsomócskákból és ezüstoffonalakból állnak. Az oszétek már nincsenek tisztában annak a magyarázatával, hogy milyen céllal hoznak vattát és ezüstoffonalt; de úgy vélhetjük, hogy ezek az ajándékok valaha konkrét jelentéssel bírtak: valószínű, hogy a vatta a szentély mécsesébe kellett, az ezüstoffonál pedig a lámpabél vagy a gyertyák díszítéséhez. Rekom szentélyében a legutóbbi időkig még régi fémlámpa volt található, amelyet természetesen valamikor használtak. Manapság az oszétek ezeket az áldozati ajándékokat niszainag – jel névvel illetik, és úgy vélik, hogy a dzuarban hagyott vattának vagy ezüstoffonálnak a dzuarban annak a bizonyosságául kell szolgálnia, hogy megtörtént az áldozat; a kiválasztott tárgyak úgy értelmezhetők, hogy a vatta és az ezüst a tisztaság tárgyai, a vatta tisztább mint a gyapjú, az ezüst pedig tisztább a réznél.

A másik dzuar, amely az ironok között híres, Tihoszt' dzuarja Uvalban. A Tihoszt név erőset, vasgyúrót jelent. A helybéli lakosok mesélik róla, hogy lovas alakjában, korábban riadóra ment (fādī), de abbahagyta, amikor a fiúcskák megtréfálták. Az a fiú, aki tréfát űzött

belőle kővé változott a nyájával együtt Kazdonban. De Tihoszt lakóhelye is megkövesedett. Tihosztot Uacilla barátjának tartják, és ha az imádság, amellyel Uacillához fordultak esőért, nem volt hatásos, Tihosztot kérték meg, bárányt hozva neki áldozatként, és így imádkoztak: Ó tihoszt, te a szomszédunk vagy és ismered a mi nyomorúságunkat, fogadj minket a kegyeidbe, aki Uacilla barátja vagy, kérd meg őt, hogy küldjön esőt a mi kiszáradt mezőinkre. Befejezve az ebédet a forrásból vizet bocsátanak Tihoszt megszentelt köve felé, meglocsolják annak a vizével, és tehénvajjal megkenik azt. Dzsantemir Sanajev szavaival Tihoszt másodfokú istenséggé vált.

Kabardföld és Oszétia határán, a mai Nyikolajev állomásánál lejjebb található a Tatar-tup hegy, amelynek a tetején található a szomszéd lakosok, elhotovok és ardonok által igen tisztelt dzuar. A hagyományok szerint ezen a területen korábban a kabardok és az oszétek gyülekeztek megbeszélésre, emiatt a kabardoknál sem állt kisebb tiszteletben. A hegyben egy terjedelmes átjáró barlang található. A dzuar ünnepe nyaranta három napig tart, és hatalmas imádkozó tömeget vonz.

Már említettük Nuog-dzuar, amelyet Kanja-ban, a Sanajevok földjén, a hegyekben ünnepelnek. Mind a helyi lakosok, mind az ideérkezők között nagy tiszteletben áll, akik közül sokan a patrónusuk ünnepnapján tisztelgő utazást tesznek évente a hegyekbe. Mesélik, hogy Nuog-dzuar kultuszának a kezdetén történt az alábbi csoda: A Puhov familiából kiválasztott dzuarlág egyszer megpillantotta Nuog-Dzuar'-t, aki szarvason ült és feléje tartott. A jobb kezében csengettyűkkel teleaggatott ostort szorongatott, aminek a csapásai mennydörgésként hangzottak. A dzuarlag felé tartva mondta: «menj haza és mondd, hogy az aul (Kani) hozzon nekem áldozati ajándékot, és ünnepelje meg ezt a napot. A Kugovoknak pedig mondd meg, hogy mindannyian rövid időn belül elpusztulnak!»! Egyetlen esztendő sem telt el, amikor minden Kugov elhalálozott: ilyen erősen gyűlölte őket Nuog-dzuar. Ennek a dzuarnak az ünnepe három napon keresztül tart.

Kaniban előbb az Uaszho dzuar is ünnevelték, amely most elveszítette a jelentőségét. Hozzá a tagaur nemzetségek jártak és tettek fogadalmat, hogy egymást szerető fivérekként barátságban fognak élni egymással. Esküjük tanújaként Uaszhot hívták. Az ünnepét november 4-én ünnevelték.

A digor dzuarokról Gatujev kéziratából szerezhetünk információkat.

Galiat aul temetőjében lakócellákkal együtt fennmaradt egy templom, amelyet a galiatiak Uzi-dzuarnek vagy avd dzuarnek neveznek. Az első elnevezés eredete ismeretlen, a másik hét dzuar vagy hét szentet jelent. A hagyomány szerint a cellákban papok éltek, valószínű szerzetesek, akiket a templom közelében temettek el. Bűnnek számít, ha valaki a templom és a szerzetesek sírjai között halad át, a nőknek pedig még a közelébe sem szabad menni ennek a helynek. Uzidzuar a Jedzaita nemzetség szentélye, amelynek a tagjai évente áldozati bárányt hoznak neki. A nemzetség legidősebb tagja helyezi az áldozat csontjait a templom oltárára megőrzésre. Amikor Galiatban aszály van, akkor Uzidzuarhoz sietnek segítségért. A Jedzaita családból sorsolás alapján egy férfit választanak ki, aki kéthetes böjt után, azaz mindennapos rituális mosdás után egy csésze tejet visz a dzuarhoz és meglocsolja vele a templom falát.

Dumti település közelében található a cau dzuar – a kecske dzuarja néven ismert szentély. Az épület két részre osztott kőszin. A szénakaszálás harmadik hetének csütörtökjén Dumti település két nemzetsége kecskével és sörrel indul oda útnak. Az öregek imádkozása után, amely a caudzuar oltalmát kéri a mezei munkák idejére, levágják a kecskét, énekelnek, táncolnak, és helyet foglalnak a csűr nagyobbik felében. Akinek az év folyamán fia születik, külön egy kecskegidát és elegendő sört vagy arakot és három csűrítá-t (lepénykét) kell hozzon a dzuarnak a fiú egészségére. A nőknek megtiltották a dzuar látogatását, a férfiaknak pedig minden áldozatot a csűr falain belül kell elfogyasztani, ha egy darabka kenyeret vagy egy falat húst kihoznak belőle, a dzuar szigorúan megbünteti. A dzuar ünneplésének idején a férfiaknak

nem kell a nők hálószobáját meglátogatni, ellenkező esetben nem lehet őket beengedni az ünnepségre.

Dumti és Hosszar aul lakói Icsna dzuart is ünneplik, akiről a következő legendát mesélik. Az angyal orosz földről repült ide és Dumti aul közelében szállt le az egyenes földön. Ezt a helyet most dzuarisztonnak – az angyal leszállóhelyének nevezik. De a dzuar meglátta, hogy ez a hely nagyon nyitott, egy zártabbra repült, a Szongut szakadékba. Itt egy helyiséget építettek neki kőből, letelepedett belé, és lekezdte a környéket a pártfogásába venni. A dzuar szigorúan megbünteti mindazokat, akiknek eszébe jut az első leszállóhelyéről való füvet használni, vagy a szállása közelébe menni. Dumti egyes lakosai áldozatot hozhatnak a dzuar szállására, a hosszariak imádkozhatnak hozzá a szaklyáikban. Az ünnepnapján, amelyet szeptember közepe táján tartanak, a dzuarnak hozott egyéb ajándékokon kívül bikát vágnak, amelynél tiszteletben tartják a családonkénti sorrendet, a sör főzéséhez pedig minden háztól 5 mart (' 1/2 mérő) árpát gyűjtnek.

A szturdigoriaknál nagy tiszteletnek örvend a Gulari Gaboni dzuar, szent hely, amely kövekkel van burkolva. E dzuár nevének az eredete és a jelentése ismeretlen. Gulari Gaboni dzuar szentsége abban nyilvánul meg, hogy a dzuar jelentős erővel bír a népi önbíráskodásban: előtte tesznek esküt, és az a meggyőződés él, hogy aki ez előtt a dzuar előtt tett hamisan esküdik, az nem térhet vissza ide élve. Gulari Gaboni tiszteletére a javasasszonyok ezt az éneket éneklék:

Szent vagy, szent vagy, Gulari Gaboni,
Szent vagy, szent vagy, orsz Ielia,

amelyben a fehér Ielia említése, minden valószínűséggel, azzal magyarázható, hogy a dzuar a régi egyház Illés prófétájától származott.

A Dauäg (Szerafim) név alatt ismert digor dzuarról az alábbi hagyomány járja. Valamikor báránnyelű formájában előbb Hanazba repült el, onnan szombaton Dumtiba, ahol egy órácskát maradt, azután Sztur-Digorba repült tovább és egy erdőcskében ereszkedett le az aullal szemben. De innen is felemelkedett és kissé magasabban ült le, ahol is a tiszteletére szolgáló helyet felszentelték. Hanazban felajánlották Dauäg-nak, hogy maradjon, de azt felelte, hogy nem akar itt maradni, mert Sztur-Digorban száz juha van. Facbadän estéjén, január végén, lovas képében fehér vagy szürke lovon megjelenik a szturdigoriaknak. A helyi hagyományok szerint megmentette őket a pestistől, és ennek a csodának az emlékére született meg facbadän ünnepe.

Dzuarnak tartják és így is nevezik Szoszlan sírját, a dolmen formájú kőalkotmányt, amelyet Macutinak neveznek, s amely Nari településnél két folyó között található. Ebben az épületben kőlapon fekszik egy óriás növésű ember csontváza, akit a hagyományok szerint a nart eposzokból jól ismert Szoszlán vitéz csontvázának tartanak. A haláláról ugyanaz a legenda szól, amely Batrazéről. A sír közelében a digorok júniusban báránnyokat szoktak vágni, és jó időért imádkoznak Szoszlánhoz. Gatujev közli, hogy ezen a helyen volt egy sárgarézt keresztes Krisztus ábrázolásával, mert lehetséges, hogy itt valamikor valamiféle keresztény szentély létezett.

Alardi, Uaszkergi digor dzuarokról fentebb már szoltunk.

Ennek az áttekintésnek a befejezéséért említsük meg a Galiatban az Ataev nemzetség legismertebb nemzetségi dzuarját, az úgynevezett Ataiti kodah'-ot – Atajev fatuskó, amely házi fétisként szolgált, és 1876-ban semmisítette meg az esperes. Ennek a fétisnek az eredetéről az alábbi legenda járja. Az Atajevnek egyik öse fáért ment a távoli erdőbe. Amikor nekiveselkedett az egyik fának, hirtelen hangot hallott valahonnan: ne vágj ki! Egy másik fához fogott hozzá, amikor megisméltődött. Amikor egy harmadik fenyőbe vágott bele, akkor tej és vér ömlött belőle. Atajev innen következtetett arra, hogy ez a fa a gazdagság szelleme, s

magával vitt egy 2 pud súlyú darabot. Az úton hangokat hallott: őrizd ezt a tárgyat! A tuskót a lóistállóban őrizte, s attól az időtől kezdve az Atajevek gazdagodni kezdtek. Évenként bárányt, sört és arakot áldoztak a fétisnek. Ugyanezeknek az Atajeveknek volt egy amulettjük – az Atajev üvegkristály (Ataiti färdgutä) – egy darab hegyikristály, amelynek gyógyító erőt tulajdonítottak és áldozatot mutattak be neki. Mára már elpusztultak.

3. A közösség ünnepei

Az oszét ünnepek nagyszámúak, és vidékenként is különböznek. A bemutatásuk érdekében három csoportra osztottuk őket:

1. **Közös oszét**, a naptár szerint az év nevezetes hónapjaiban ünnepelt, és a naptárral valamint a mezőgazdasági munkákkal kapcsolatos ünnepek;
2. **Helyi ünnepek**, amelyeket egyik vagy másik aulban ünnepelnek valamilyen esemény alkalmából;
3. **Családi ünnepek**, azaz a szertartások köre, amelyek az otthoni életnek ismert eseményeihez kapcsolódnak, a kisgyermek születéséhez, az esküvőhöz, temetéshez.

Az ünnepek első csoportját az év periódusokra és hónapokra való felosztásával hozhatjuk kapcsolatba. Ebben a csoportban az Oszétiában még a keresztény hit terjesztésekor bevezetett keresztény kalendárium hatását emelhetjük ki.

Az oszétek az évszakokat a következő módon különböztetik meg:

1. **Zimäg**, digor zumäg – tél;
2. **Ragualdzäg** – koratavasz,
3. **Ualdzäg** – tavasz és a nyár első fele, megközelítően május és június;
4. **Fäzzäg** – nyár, a kaszálással kezdődően lombhullásig;
5. **Ärägfäzzäg** – későnyár, azaz ősz, a dér megjelenésétől és lombhullástól az első hóig.

Egy felosztás két nagyobb részre osztja fel az évet: a meleg időre – digorul szárdä, és a hideg időre – digorul zumäg. Az év kezdete – näuäg bon vagy digorul anziszär a téli Basziltimai (Vaszilij hava) hónap újholdja utáni péntektől kezdődik. Ez a nap nem egyezik a mi kalendáriumunkkal. A karácsony is hol korábbra, hol későbbre esik, mert az oszétek a hónapokat a holdciklusok szerint számítják. A hónapok elnevezése sem azonos egész Oszétiában, és ezért a hónapok nem egyeznek a mieinkkel (az oroszokkal – K.J.B.). A digoroknál a következő elnevezések használatosak:

1. **Baszilti mäjä** – Vaszilij hava, amely december végének és január elejének felel meg.
2. **Komahszän** – 'nagyböjt kezdete előestéjének' hava – körülbelül január második felének felel meg.
3. **Komdaräni mäjä** – böjt hava – körülbelül a mi februárunknak felel meg.
4. **Marti mäjä** – március.
5. **Nikkola** – Nikoláj hava, április második és május első felének felel meg; Csodatevő Szent Miklós ünnepétől (május 9.) kapta a nevét.
6. **Fälvärä** – Falvara hava (a háziállatok védőszentje), körülbelül május második és június első felének felel meg.

7. **Amisztol** – megközelítően június második és július első fele.
8. **Szoszäni mäjä** – a fejrázás (lovaknál) hava.
9. **Ruhän** – **augosztus**. A szarvasbögés hónapja. (ruhän = a szarvas bögő hangjáról)
10. **Käfti mäjä** – a halak hava, megközelítően szeptember vége és október kezdete. Az elnevezés onnan származik, hogy a hideg idő beköszöntével a halak a Terekből a mellékfolyókba mennek, és akkor jól lehet halászni.
11. **Gëuärgoba** – Szent György hava, megközelítően október második és november első fele.
12. **Cäpporszë** – megközelítően november végének és december elejének felel meg; a Cäpporszë elnevezés az iron Cpursz – ismeretlen névből származik.

Mielőtt rátérnénk az egyes naptári ünnepek ismertetésére, általában is szólnunk kell az ünnepek szertartásairól. Az ünnepeket étkek készítése előzi meg az áldozathozatal és az áldozati lakoma számára. A legfontosabb ajándék az úgynevezett csīrītä – búzalisztból készült lepénykék, sajttal vagy kiolvasztott hájjal töltve. A csīrītä akkor is elengedhetetlen, ha a család állatot hoz áldozatként. Az áldozathoz három lepényke szükséges, ha pedig hiszt (halotti tor) készül – négy. Az ünnepre italként házisört, sört vagy arakot kell tartalomolni. Ha a család bárányt vagy bikaborjat vág, akkor ennek a levágása az ismert rítus és imádkozás szerint történik. Egy fiatalember odavezeti a bárányt a házi tűzhelyhez. Odamegy egy öreg, megfogja az állatot a bal szarvánál, és imádkozik az Istenhez és a szenthez, akinek szánják az áldozatot. Az ima befejeztével az öreg egy égő hasábfával kereszt alakú jelet tesz a jobb füle és a pofája mögött a bárány nyakára. Amikor az égő gyapjúból felszáll a füst, azt mondja: jusson el az áldozatunk az Istenhez. Azután arakot hoznak az öregnek; aki egy részét a tűzbe loccsantja, egy keveset a fiúnak is ad belőle, és megissza a maradékot. Amikor az öreg szerepe befejeződik, a fiatalember a segítőjével ráhelyezi a bárányt a fingre, hogy a feje észak felé nézzen, a torka pedig keletre, és a következőket mondja: Hcau däuän szent vagy – s a báránynak átvágják a torkát. Amíg a vére a réztálba folyik, a metszőnek nem szabad megszólalnia. Azután levágja a fejét, ismét odahelyezi egy pillanatra, és átadja az öregnek, aki gondosan leégeti a gyapját, és a fejet az üstbe dobja. Az állat feje az öregek tiszteletbeli része.

Maga az ünnep az áldozati lakomából, azaz háziak, a rokonság és az ismerősök jelenlétében a családfő által mondott imákból, és az áldozati állatból készült ételek tűz és lakoma által történő elfogyasztásából áll.

Amikor mindnyájan összegyűlnek a szaklyában, a férfiak betartva a kor szerinti etikettet, leültek az asztalhoz (fing), valaki az urdigisztäg'-ok – a lakomán felszolgáló fiatal emberek egyike behoz három csīrītä'-t, nagyobb lepényt. Háromszög alakban, úgy hogy részben fedjék egymást, a családfő asztalkájára helyezi; ide teszik az állat fejét és néhány értékesebb részét (lapockát, a nyak egy részét) és megtöltenek egy poharat arakkal. A többi urdigisztäg húsdarabokat hord szét asztalkánként a jelenlevőknek, a fiúk közül valaki pedig többek között úgynevezett ahszärfämbäldtä-t – hasi hájba tekert tüdődarabkákat süt. Amikor az utolsó is kisült, nem kevesebb, mint három darabot odavisznek a családfőnek, aki egy darabot a kezében tartva, a sapkáját levéve imádkozik. Az ima minden szakasza után a jelenlevők ámennel felelnek. A családfő az imájában először az Istentől, azután attól a szenttől kér szerencsét és boldogságot, akinek az ünnepét tartják. Abban a meggyőződésben, hogy az egész család boldogsága egyetlen emberben, sőt egyetlen háziállatban összpontosul, a családfő többek között kéri az istenséget, hogy hosszabbítsa meg ennek az embernek vagy állatnak a napjait, amely ennek a háznak a boldogságát megtestesíti. Az eléggé hosszú ima befejezése után a családfő egy darab ahszärfämbäldtä-t a tűzbe dob, a háziak egyikével megkóstoltat egy másik darabot, egy darabot magának tart meg, a többit pedig széthordják a jelen levő idősebbeknek. Ugyanezt

teszi az imádkozó a csīrītā'-vel. A családfővel egy sorban ülők közül korban az utána következő egy pohárka arakot a kezében tartva rövidebb imát mond, néhány cseppnyit a tűzbe lötytyint az italból, megízlelteti a jelenlevők egyikével, majd az egészet kiissza. Ezzel vége az étel és italáldozatnak, elkezdődik a lakoma. A nők nem vesznek részt az imádkozásban és a lakmározásban, a maradékkal vendégelik meg őket, amikor már mindnyájan szétszélednek. Ekkor sem ülnek az asztalkáknál, mint a férfiak, hanem guggolnak a földön.

A fentebb ismertetett rítusok bizonyos módosításokkal minden oszét ünnepre és lakomára – mind a közösségekre, mind a családiakra – jellemzőek. Vegyük most sorra a naptári ünnepeket, kezdjük az újesztendő megünneplésével.

Nāuäg bon, vagy digorul Anziszär – az év feje ünnepe, amint már megjegyztük december utolsó vagy utolsó előtti pénteken van, az orosz koljádával (a karácsony és vízkereszt közötti idő – K.J.B.) esik egybe. Az kell tartanunk, hogy pogány ünnepet tisztelhetünk benne, amely bizonyos keresztény hatásokkal van átszínezve. A régi oszét neve ismeretlen. A mostani elnevezése, a Nāuäg bon – új nap valószínűleg a korai kereszténységben vette kezdetét, a januári újévvel, mert aligha tételezhetjük fel, hogy az oszétek elődei az újévet januártól számították. Az ünnep néhány vonása a téli napfordulóval és az orosz koljádával való kapcsolataira utal. Az ünnep előestéje számít főképpen szentnek. Erre az alkalomra a háziasszonyok a lepénykék sokaságát készítik el, amelyek ember-, állatformájúak, különféle tárgyakat mintáznak, amelyeket a köszöntők (kántálók) között osztanak szét. Tajmuraz Hetagurov mesélte nekünk, hogy ünneplik a nuog bont Narcevéknél. Egy nagy búzalepényt készítenek, amelyet dēda'-nak (grúzul mama) neveznek, és sok kisebbet (läpputä – gyerekek), amelyek a különféle szerszámok nevét viselik: faekék, jármok, boronák, stb. Utoljára azokat vendégelik meg, akik a családban szántani fognak. Basziltä néven (tulajdonképpen Vaszilij) lepényeket készítenek sajttal, és szintén nagy süteményt, amelyet arthuronnak neveznek. Ezt a süteményt az idegenek nélkül az egész családnak kell megenni. Az Arturon dzuar nevét viseli, aki a bőrbetegségek felett rendelkezik. Egy Gatijev által idézett imádságban ezeket a szavakat találjuk: «ó Hurathuron (Gatijev magyarázata szerint: tűz, a nap társa), aki az Istenhez jársz: kérünk Téged, kérd meg Őt, hogy küldje el nekünk a kegyelmét és az adományait». Úgy vélhetjük, hogy Arthuron nevének a variánsa, és az utóbbiban a földi tüzet kell látnunk, a nap égi lángjának a megtestesülését. Erre céloz az a meggyőződés, hogy Arthuron bőrbetegségeket küld, ezért az utóbbiak a népi hiedelem szerint kapcsolatban állnak a tűzzel és a nappal. Mindez tükröződik abban a véleményünkben, hogy a régi időkben még kapcsolatban lehetett a fő téli ünnep a téli napfordulóval.

Amikor az ünnepre való minden előkészület befejeződött, azaz készen a sör és az arak, a lepények, és le van vágva a bárányka, az egész család a tűzhely körül gyűl össze. A férfiak a vacsoraasztalka mögé ülnek. A házigazda a szokott rítus szerint hosszú imát mond, amelyben különféle kívánságokat fogalmaz meg a beköszönő esztendőre, és megköszöni az Istennek az elmúlt esztendőt, bármilyen is volt az a család számára. Az imában arra törekednek, hogy semmilyen kívánni valót el ne felejtessenek, mert a meggyőződésük, hogy éppen ez az idő, az év kezdete, amikor az Isten minden jót szétoszt a következő esztendőre. A vacsora befejeztével a háziak nem mennek aludni, mert várják a jót kívánók megérkezését. Az aulból a fiúk és a fiatal emberek kis csoportokban házról házra járnak a jókívánságaikkal. Amikor megérkeznek egy-egy házhoz, énekelni kezdenek. Az éneküket digor nyelven idézzük:

O Bacziltä, Basziltä!
Huarz Basziltä, uoi, uoi!
Uo! uä' fszini laquän fäua !

Uo! uä hīnau szag ramara!
Mahän na baszilag radtaitä;
Uä uaszäntä uotä zärgui;
Cäh avgidzag cäh araq,
Cäh araq, cäh araq,
Fuszi kah, fuszi kah.
O (a folyó nevét mondják) fä uämä cäuän!

Ó Vaszilij ünnepe, Vaszilijé!
Szerencsés ünnep!
Szüljön fiút a ház asszonya,
Lőjön szarvast a ház gazdája,
Nekünk pedig adjatok Vaszilij napi ajándékot;
Ezt kukorékolja a kakasotok;
Egy teljes palack zöld arakot;
Zöld arakot, zöld arakot,
Bárány lábát, bárány lábát.
Ej (a folyó nevét mondják)....-hoz mi megyünk!

Ez után az ének után a kántálók forgácsot szednek a fáscsúrben, és a forgáccsal a kezükben bemennek a szaklyába. A földre dobálják, és azt mondják: ennyi szerencsét adjon az Isten! (aual huarai uin Hucäu radtäd!). Azután minden kántáló sorban a gazdához vagy a gazdasszonyhoz fordul (ha anyóka) a szerencse- és jókívánsággal, hogy köszöntsön rájuk minden esztendő még jobb állapotban (O Basziltä uäbäl ali anz huäzdäräi cäuäntä). Ha a kántálók között felnőttek is akadnak, akkor megvendégelik őket a szaklyában, a fiúknak lepénykét, báránylábat adnak, arakot töltenek a magukkal hozott tömlőbe, és megkérik őket, hogy táncoljanak. Az érkezettek közül néhányan maszkot öltenek, amely nyírfakéregből van kiszabva, s ijesztgetik vele a gyermekeket. Miután megkapták az adományt, átmennek egy másik házba, kerülnek azt az otthont, amelyet az esztendő folyamán valamiféle szerencsétlenség ért. De a meglátogatott ház gazdája a kántálók távoztával sem alhatnak, mert az első csapat után megjelenik az újabb, és így folytatódik megszakításokkal egészen reggelig.

Pirkadatkor a házigazda kis szalmányalábokat rak le az udvarra, és az elhunyt rokonok tiszteletére a következő szavak kíséretében elégeti azokat: rohszäg uotä na märdtä! Uä zingi hai ma käd nihhusszäd! Legyetek tiszták halottaink, a ti fényetek ne aludjon ki! Eközben az a hit vezet, hogy ily módon a beköszöntő esztendőre új fénnel látja el a holtakat.

Újév napján a férfiak szerencsét kívánni keresik fel egymást. Ezzel kapcsolatban létezik egy babona, hogy az első vendég szerencsét vagy szerencsétlenséget hoz-e az elkövetkező évre. A vendég ugyanazon szertartásokkal és kívánságokkal érkezik, mint az éjjeli kántálók. A háziasszony megjegyzi, ki volt az első vendég, és ha az esztendő folyamán szerencse vagy szerencsétlenség történik, akkor az ő megérkezésének tulajdonítják. A kölcsönös látogatások és vendégeskedések olykor néhány napig folytatódnak.

Helyenként bizonyos keresztelési (don szkafän – tulajdonképpen vízmerítés) szertartásokat végeznek. Korán reggel a nők közül valaki magához vesz három lepényt, amely újévről maradt, sajtot és három új lepényt, elmegy a vízhez és imádkozik. Víz hoz, a következő szavakkal ébreszti a háziakat: «keljete fel, mézédés és bársonyos vizet hoztam!» Mindenki felkel, megmosdanak a vízben, letelepednek, a vízhozó pedig szétosztja közöttük a lepényeket. A vízért szokás szerint a legfiatalabb menyasszony vagy lány, vagy ha nincs lány a házban, akkor fiú megy el.

A karácsonyi ünnepekör (karácsonytól vízkeresztig) idejét az oszétek, mint a germánokál a die Zwölften-t (tizenkét éj karácsony és vízkereszt között – K.J.B.) a titkok és a csodák időszakának tekintik. Hozzá fűződik a házi manók kultusza, és a vajákosok éjszakai utazása Burku vagy az ironoknál Kurisz titokzatos birodalmába.

Gatijev szerint a karácsony és az újév közötti szerdán ünneplik az ironok a duuäi asztäu – azaz a «köztes szerdát», amelyet nem az Istennek szentelnek, hanem aházimanónak, a bynatihīcau'-nak. Tukkejev szerint a digoroknál a házi manó Bundor néven ismeretes (tulajdonképpen jelentése: alapkö). Az ironok és a digorok szertartásai majdnem azonosak. A szokásos ünnepi készülődés után, amikor beesteledik, az ironoknál a házigazda egy hízott bárányt szúr le a juhhodály küszöbe előtt ásott gödör fölött. A digoroknál bárányt vagy fekete tyúkot vágnak a gödör fölött, amelyet a szaklya földjébe ásnak, mert amint feltételezik, itt tartózkodik Bundor. A vérét, szívét, egyik lábát, szarvát, néha pedig a csontjait ássák el a veremben. Azután a többi hús megfőzik egy üstben, a tüdejéből pedig saslikot készítenek. A házigazda álva, a bal kezében egy pohár arakkal, a jobb kezében saslikkal, arccal kelet felé fordulva imádkozik Binatihīcau'-hoz: Ó, Binatihīcau! Tanúsíts irántunk könyörületet! Ne vigyél a kísértésbe minket, ne hozz ránk semmiféle rosszat, őrizz meg mind magunkat, mind a lovainkat, marháinkat, minden javunkat ettől. Amikor a hús megfőtt, az asztalra teszik és letakarják egy burkával (kaukázusi nemezkepény – K.J.B.). Azután az egész család kimegy az udvarra, még a kutyát és a macskát sem hagyják a szaklyában. Létezik egy babona, mely szerint a háziak távollétét kihasználva a házi manó előjön a búvóhelyéről, fog egy darabka bárányhúst, ismét letakarja a húst a burkával, s visszamegy a helyére. Visszaérve az udvarról a házigazda megállapítja, hogy hiányzik egy falat hús, az áldozat elfogadtatott; ezt mondja: fäldisztän din fäldiszt fäuäd, kuvdan din kuvd, azaz, ahogyan a felszenteltük neked a felszentelendőt, ugyanúgy megültük veled a tort.

Az oszéteknél él az a néphit, hogy bizonyos emberek lelkei álmukban elhagyják a testüket és a titkok birodalmában tesznek utazást, ahonnan boldogságot, bőséget és betegséget, főképpen köhögést hoznak magukkal. A birodalomnak és a részeinek a megnevezése vidékenként különbözők. A digoroknál Tukkejev szerint ezt a birodalmat Burkának nevezik. Azokat az embereket, akik újévkor oda utaznak úgynevezett burkudzäutä'-nak, akik a legjobb idegen lovakra ülnek, amelyek az utazás után köhögni kezdenek, vagy az emberekre az álmukban, ami után ezek az emberek gyengélkednek. Hogy a lovaikat megőrizték a burkába való utazástól, láncocskákat vagy kis darab vasat kötöznek rájuk. Ugyanezt teszik az emberekkel is. Egyébként a burkudzäutä'-ák padokon, seprükön és általában mindenféle tárgyakon utaznak. Burka vidékein készletet találhatunk minden olyan tárgyból, amelyeken előszeretettel vállalkoznak utazásokra. Minél értékesebbek és csillogóbbak a tárgyak, annál ártalmasabbak, a tapasztalatlan burkudzäutä, akinek hízelegnek a csillogó tárgyak, mindenféle betegséget hazavihet, különösen a köhögést, a tapasztaltak pedig azokat a tárgyakat választják ki, amelyekből az auljuk számára bőséges gabonatermés, jó állatszaporulat, stb. származik.

Gatijev mezőnek nevezi Kurisz, ahol a különféle földi teremtmények, azután a szerencse és a szerencsétlenség magvai teremnek. Ez a halottak birtoka. Hogy a kuriszdzäutä'-éktől mind önmagukat, mind az állataikat megóvjá, minden oszét család az újév előestéjén elmegy Uacilla dzuarhoz, ahová az aul minden állatát elhajtják. Itt egy öregember imádságot mond: Ó Uacilla! Mind magunk, mind az állataink a vendégeid vagyunk; ments meg bennünket a tolvajoktól és a becsstelen emberektől. Aki előtted áll, annak ne kelljen félnie a haragodtól, szépítsd meg vagy a fiút vagy a lányt, aki pedig rosszban jár, hadd pusztuljon el a haragodtól, stb. Az ima befejezése után az imádkozóhoz kecskét vagy bárányt vezetnek. Imádkozván felettük, a szarvukra jelet tesz, azután visszaengedi a nyájhoz. Ugyanilyen jeleket tesznek az aul lakói az otthoni tárgyaikra is.

Kuriszban megjelenvén, a tapasztalt lelkek egy marék magot megragadva visszarepülnek haza. A tapasztalatlanok meg, megszagolgtják a különféle virágok és termések illatát, rávetik

magukat azokra; az egyik lélek vörös rózsát tép le, amely a köhögés betegségét hordozza, a másik egy fehér rózsát, amely a náthát tartalmazza, a harmadik egy nagy piros almát, amelyik a lázat, stb. Közben a holtak üldözőbe veszik a kuriszdzäutä-ákat és nyilazzák őket. A holtakkal szemben védekezni szégyenletes dolog; ezért néhányan a fekete foltokhoz hasonló sebeket kapnak. Nincs olyan eszköz, amely az ilyen sebeket gyógyítaná: néha maguktól elmúlnak, néha a sebesült másnap későn ébredve az álmából, szenvedni kezd, és hosszú kínlódás után meghal.

Dzsantemir Sanajev azokat az embereket, kik ilyen éjszakai repülésen részt vettek kévét követőknek nevezi; következetesen a kurisz'-t – kévét tartja helyes kifejezésnek; a kurisz-szal szemben, amelyet Gatijev a rét nevének tekint. Nekünk személyesen Tajmuraz Hetagurov szintén a kurisz alakot adta meg helyesnek, és nem a kurisz'-t. Észre kell vennünk, hogy a kuriszmä cäun – a kéve nyomán menni – Sanajev szavai szerint az éjszakai utazás célja megszerezni egy maréknyi kenyérmagot, amely biztosítja a termést a következő esztendőre. Sanajev azt is hallotta, hogy az utazás helye Tatar-Tup hegye, és hogy ezen Oszétia istenségei a nekik alárendelt szellemekkel és emberekkel elkeseredett harcba lépnek a kabardokat oltalmazó Tatar-Tup hegy szellemével.

Az oszétéknél a kántálás utáni nagy ünnep a komahszän – tulajdonképpen «szájkímélő» nevet viseli. Egyes vidékeken a mi (oroszok – K.J.B.) húshagyó hetünkkel egy időben vagy utána ünneplik. Az elnevezése, látszólag, a mi (oroszok – K.J.B.) nagybőjt kezdetünk előestéjének felel meg. Jellegét tekintve a komahszän a nagy közösségi halotti tor ideje, amely különbözik a családi ünneptől. A nihasz'-on – úgy tartják – ahány ember meghalt az év folyamán az aulban, annyi részre oszlik az egész aul. Minden családnak, amelynek halottja volt hozzá kell járulni a költségekhez, azaz a halotti tort a legközelebbi szomszédokkal együtt ünneplik. A család elkészíti az arakot, a sört, bárányokat vág a torhoz (hiszt), a «nyargalás» résztvevői számára pedig megvásárolják a mézeskalácsokat és a diót. Ha férfi halt meg, akkor a rokonok fapuskát készítenek, kinzsált, pisztolyt, fegyver felszerelést és ilän-t is készítenek. Valami keresztformát vagy zászlórudat keresztbe tett póznákból, fonalakkal, amelyekre felfűzik a mézes süteményeket, a görög diókat és a cukorkákat. Az elhunyt rokonai ezeket a tárgyakat szánon viszik a sírjához, valamint sört és arakot is vesznek magukhoz. A sírhoz korábban már összegyűltek a lovasok, akik részt vesznek a vágatásban. A nők és siratóénekekbe kezdenek, ami egy óra hosszáig vagy tovább is eltarthat. Amikor befejezik a siratást, az öregasszonyok meghívják a lovasok közül a legidősebbet, mondjon a halottnak úgynevezett ruhszagot, – minden jókívánságot a másvilágra. Az fog egy csésze arakot vagy sört, elhangzik a ruhszag, az ital egy részét a sírra önti, és kiissza a többit. Utána átadják neki az ilän-t, hogy kiválasztana néhányat a társai közül, és nyargalna a halott lelke nyugalmaért. A puskát, pisztolyt és a felszerelést, a felfüggesztett mézeseket valamint a diókat szétosztják a nyargalászás többi résztvevője között. A fiúknak kisebb tárgyakat adnak, ostort, kést. Elnyargalászva néhány óráig, a lovasok rendszerint odamennek egy öreghez, nihaszra gyülekezvén és a nyargalászsát teljesítvén, vagy egy középkorú nőhöz, aki nem jár a temetőbe, és felajánlják nekik a tárgyaikat, az összegyűjtött diókat és süteményeket, a megboldogult fegyverei közül. Az öregek és az asszonyok vesznek néhány nyalánkságot, a többit meghagyják a lovasoknak. A fatárgyakat elviszik a sírra, és ott eltemetik őket. Miután a lovasok megemlékeztek egy elhunyról, elnyargalnak egy másik sírjához, ahol ugyanazt teszik. Estére befejeződik a nyargalászás, és elkezdődnek az otthoni megemlékezések a megboldogult rokonainál. A torra énekeseket (kadäggänäg), akik a Nartokról énekelnek történeteket.

A komahszän után következő hét, amelyet a pravoszláv kalendárium szerint tartanak meg az oszétéknél, a mi (oroszok – K.J.B.) húshagyó hetünknek felel meg: uarszi kurī-nak (digoroknál uorszi korē) fehér hétnek nevezik, mert ekkor nem esznek húst, csak fehér színű

élelmet: tejet, sajtot, tojást, kenyeret. Utána a kombädmän – «a száj bekötése» következik – a tiszta hétfő előestéje, azután pedig a böjt hava – komdaräni mäi – valóban a böjtölés hónapja.

Korábban a böjt csak egy hónapig tartott, és a mi (orosz – K.J.B.) prepolovenyijenkkel (pravoszláv ünnep: a húsvét utáni negyedik hét szerdája – K.J.B.) fejeződött be. A böjt elhagyását komuadzän-nek vagy kuuadzän-nek – böjthagyonak nevezik.

Gatijev közlései alapján a legszigorúbb böjtöt Tutir tiszteletére tartották a tiszta hétfőn (Szent Teodot Szratilata emlékére); ezen a napon a hegylakók napkeltétől napnyugtáig sem nem ettek, sem nem ittak. Ezt a böjtöt nevezik: Tutir böjtjének, azaz Tutir példájára. Amikor a vacsora fel van tálalva, és a ház örege imát mondott, a pásztor előveszi a sapkáját a mozsárból, amelyet az övéhez kötözve bedugott az ünnep előestéjén, és a következő imát mondja: «Ó, aki az Isten közelében vagy, Tutir! Tekints ránk a jobb szemeddel, és fogadd el a böjtödön azt, amit tegnap este óta tartogatunk a te dicsőséged órájára. Nem engedtünk le a torkunkon egy csepp vizet sem. Részesíts akkora kegyelemben, hogy a te farkasaid, akiknek a torka kövekkel volt betömve, mint ennek a mozsárnak a szája, olyan száraz volt, mint a mi száink most, legyenek olyan süketek és némák, olyan mozdulatlanok és veszélytelenek, mint ez a famozsár most. Óva óvd a szájuktól a juhainkat; mi pedig – öregek és fiatalok – a kegyelmedért évente ugyanezen a napon böjtölni fogunk a te neved dicsőségére. Ó Tutir! Hallgasd meg a mi szerény imánkat azokéval a szerencsés pásztorokéval együtt, akik a legédesebbek és legkedvesebbek a számodra a nagyvilág minden pásztorai közül. Fogadd vendégeidül a mi juhainkat, és áraszd reájuk a kegyelmedet!»

Manapság a nagyböjtöt (sztir márho), különösen az öregek, eléggé szigorúan megtartják. Egyesek egyébként vagy az asztäu márho első feléig, vagy a másodikig böjtölnék. A hegyekben a böjtöt nem tartják olyan szigorúan. Gatijev szerint a felnőttek és az öregek magyarázata szerint azért böjtölnék, mert úgy tartják, hogy Szent Csiriszti (Krisztus) annak az embernek a lelkének ad helyet, aki ebben a világban böjtölt. A kereszténységgel való korai megismerkedés nyomai visszatükröződnek a kuuadzän ünnepében, a böjtölés a mi (oroszok – K.J.B.) húsvétunknak felel meg. Az áldozati báránynak – mint húsvéti áldozatnak – a behozatala, és a többi ünnepi hozzávaló előkészítése után helyenként a házigazda a következő imát mondja: «Ó Csiriszti! Kérünk téged, nézz le ránk a mennyekből, és könyörülj rajtunk: mondják, hogy Te a másvilágon helyet adsz azon emberek a lelkének, akik a földön böjttel szenteltek neked; hiszen tudod, hogy az én szegény családom böjttel járt a kedvedben; legyen édes neked e böjt; adj helyet a paradicsomban a családnak és az utódainknak. Ó Barasztir! Hallottuk, hogy te vagy a halottak előjárója, és ha ez igazságos, akkor fogadd jó szívvvel az áldozatunkat: kérdd Csiriszti, hogy ajándékozzon az elődeinknek a paradicsomban jó helyet, és közülünk mindazoknak, akik már megtértek az igaz világba».

A böjt során imádkoznak a megholtakért: **blinnija** (lauzgänän) és virágvasárnap (zasszhászän). Az utóbbinak Virágvasárnap előestéjén van az ideje. A digoroknál nazujhisztnek nevezik ezeket. Húsvét második napján történik az úgynevezett kuuadzäni hiszt – a húsvéti imádkozás.

A tavaszi ünnepek közül meg kell említenünk a himlő védőszentjének Alardinak (digor Alaurdi) és Nikkolának – Csodatévő Szent Miklósnak az ünnepét. Gatijev szavai szerint Zgit aul lakói (Szadonszk bányától nem messze) Tomin hetének vasárnapjától 2 családonként egyesülve egy hónapon keresztül azokban a földkunyókban ünnepelnek, amelyeket kíváncson Alardinak építettek, dicsőítő énekeket énekelnek neki. A családok, amelyek Alardi napjainak megünneplésére egyesültek, hordókban annyi sört és arakot készítenek elő, amennyi az egész hónapra elegendő, az egyik család egy bikát, a másik néhány juhot vág le a szentélye mellett sorjában. A lakoma napkeltével kezdődik, és naplementével fejeződik be. Alardi tiszteletére lóversenyeket, és táncot rendeznek. Előbb már példát idéztünk egy Alardi énekre; most Gatujev esperes kéziratából idézünk egyet:

Dicsőség neked Szent Alardi!
Dicsérünk téged, és meghajlunk előtted;
A fehér nyájból egy fehér juh
A te áldozatod, Szent Alardi!
A rozsöldről, amely a porhanyó földön nőtt, tiéd a sör,
A búzából, amely a napsütötte mezőn nőtt, tiéd a pirog,
Az erzerumi vatta a te utadon,
A szíriai ezüst a te ajándékokod,
A lelkünk helyett fogadd el Alardi a fehér bikát!

Az Alardi imádság idején kérik, hogy az imádkozókat nézzék távolról, ne menjenek közel az aulhoz. Ha megengedi, hogy meglátogassanak valakit, akkor csak vidám szívvel lehet őt elhagyni.

Csodatevő Miklós ünnepét különösen a Cej környéki települések az Alagiri hegyszorosban, az Ardon jobb oldalán, a fő oszét dzuarok, Rekom és Mikaligabirtá szomszédságában ünneplik nagy buzgósággal. Az ünnepség május 9-től 23-ig tart, miközben az erre a célra épített imádkozó szaklyák közelében lakmároznak, amelyekben 4 családonként helyezkednek el. Minden 4 családra egy bikát vágnak le.

Májushoz fűződik sztir hucaubon – tulajdonképpen – a kereszténység felvételével elterjedt pünkösdvásárnap. Erre a napra befejezik a szántást, és az imáikban bőséges termést kérnek az emberek. Az ünnep harmadik napján a digoroknál halotti tort ülnek, amelyet zaldägärdän-nek – fűvágásnak neveznek. Az ebben az évben elhunyt rokonai fűvet vágnak és betérítik vele a halott sírját. Ehhez az ünnephez tartoznak a digoroknál – sztir dzuari kuvd – a nagy dzuár, a kereszt és a buduri izädi kuvd – a mező angyalához való imádkozás ünnepei. Az utolsó kuvd női ünnep. Ennek a megszenteléséhez bizonyos számú (rendszerint hét) öregasszonyt választanak ki az aulból egy esztendőre vagy néhány évre. Amikor eljő az osztálti kuvd napja, a „rendező öregasszonyok” fehér ruhába öltöznek, és lepellettel letakart talpas pohárhoz hasonló facsészét fognak, amelyeket erre az ünnepre őriznek, elindulnak, hogy szaklyánként bejárják az ault, hogy adományokat gyűjtsenek annak a lakóitól. Mindegyik család, azokon kívül, akiknek halottja volt az illető esztendőben, lisztet, sörneket és araknak való gabonát és más ennivalót áldoz. Amikor a gyűjtögetés befejeződött, az öregasszonyok az ünnep napján elindulnak a aul szent fájához vagy dzuarjához, ahová összegyűlik a többi középkorú férjes asszony is, mindegyikük hoz hármat az általa sült lepényből (csīrītā). Az aul lányai és legényei egy másik helyen gyülekeznek a mezőn, és táncolnak. A matrónák a buduri izädhöz imádkoznak fa körül és körültáncolják azt. Az ünnepség célja a bőséges termés kérése. Azután kis lakoma kezdődik, amely során minden előkészített eledelt és italt elfogyasztanak a gyűjtögető asszonyok által hozottak kivételével. A férfiak nem vehetnek részt az ünnepségen, azon kívül aki az áldozati állatot leölte, mert a vágás nem asszonymunka. Este az öregasszonyok visszatérnek az aulba; az úton csatlakoznak hozzájuk a lányok és a legények, és az aulnál ünnepélyesen találkoznak a férfiakkal, akiket a matrónák a lakomáról magukkal hozott étellel megvendégségen. Azután mindnyájan táncolva és énekelve térnek haza. A fán nicainag-ot – vattát, és ezüstfonálkát hagynak, egy edénykében pedig néhány gabonaszemet, amely a következő osztálti kuvd-ig ottmarad.

Gatijev közlése szerint a hegyi oszétéknél az usztiti kuvdot – az asszonyok imáját – ősszel ünneplik, a Hucau dzuar ünnepével egy időben.

A szénakaszálás kezdetekor ünneplik a síkvidéki digorok cirgjeszän-t – a kasza kézbe vételét. A rendezők az ünnep előestéjén összegyűlnek, és feljegyzést készítenek, hogy az aul melyik részén és melyik családnál vannak egyéves bikák az áldozathoz. Kiszemelnek néhányat, kockát vetnek, és kiválasztanak egyet. A bikát kifogják a gulyából, ezt a gazdának nincs joga megtagadni, ezért pedig kárpótlást kapnak a negyedük családjaitól gabona

formájában. Az ünnep napján a kaszások elindulnak a bikával a mezőre, kiválasztják a helyet, előkészítenek mindent az áldozat számára. A bikát a szokásos szertartással levágják, a bőrét pedig a kovácsnak adják. Amikor az áldozat befejeződik és minden kész a lakomához, hírnök megy az aulba és összegyűjti az öregeket és a fiatalokat a mezőre, ahová a háziasszonyaik által sült habzicintä'-t (kisütött túrós gombócot) és arakot kell vinniük. Azután elkezdődik a lakoma, amely estig folytatódik. Az ünnepség vasárnap zajlik le, a következő nap elkezdődik a szénakaszálás.

Az aratás megkezdésekor a három első kévét hazaviszik, kicsépelik, és az új lisztből lepényeket sütnek. Minden család otthoni áldozati ünnepséget rendez, amikor a háziasszony imádkozik, hogy az új kenyeret az ünnepre és ne a hiszt-re – halotti torra szolgálják fel, azaz, senki ne haljon meg a házból.

Augusztusban Gatijev szerint Fälvärának, a háziállatok védőszentjének az ünnepét ülik meg az oszét családok. A szokásos báránynak kívül a Fälvärának hozott ajándékok között van a dzukka is, amelyet az alábbi módon készítenek: a háziasszony vizet forral az üstben, azután puhára gyúrt sajtot tesz bele, azután ezt a keveréket egy kis lapátkával összekeveri, fokozatosan egy maréknyi búza- vagy árpalisztet szór bele, amíg kásaformájú nem lesz, és nem kezd vajat engedni magából. Amikor megfőtt a dzikka, a háziasszony fatányérra helyezi, egy evőkanálnyi vajjal önti le. Ezt az ételt sótlan kaukázusi kenyérral (csurekkel) fogyasztják.

Fälvära ünnepéhez kapcsolódik a következő imádság is: „Ó, Istenek Istene! Te teremtettél bennünket és a barmainkat. Te áldottad meg Falvarát juhokkal és szerencsével, áldj meg ezekkel bennünket is. Ó Fälvära! Aki az Isten akaratából juhaink védelmezője vagy, ezért kérünk téged, tartsd tőlük távol minden betegséget, gyarapíts őket, legyenek annyian, mint az égen a csillag. Ó Fälvära és Tutir! Kérünk titeket, védjétek meg együtt a juhainkat a farkasoktól, akiknek a torkát zárjátok be kövekkel.”

Fentebb már kételkedésünket fejeztük ki avval kapcsolatosan, hogy Fälvära oszét név. Itt megkockáztatjuk az eredetére vonatkozó következő feltevést. Ismeretes, hogy augusztusban (18-án) tartják Flóra és Lávra szentek templomi ünnepét, akiket nálunk, Oroszországban a lovak védőszentjének tekintenek és a nép között nagy tiszteletnek örvendnek. Feltételezhetjük, hogy a korai kereszténységgel együtt ezen a szenteknek a nevei az oszéttekhez is átkerülhettek, hosszú időn keresztül mindig egymás után következve lehetséges, hogy a népi etimológiában Fälvära névvé változtak.

Amikor befejeződik az aratás, és az új gabonát kicsépeltek, minden családban nagy ünnepet tartanak, amelyet digorul huari szärtä-nak – az új kenyér ünnepének neveznek. Az imádságokban hálát adnak az Istennek a termésért, kérik, hogy adjon egészséget a háziaknak. Az ünnepségek egy egész hónapon keresztül vasárnaponként zajlanak.

Az őszi vetés alá történő szántás kezdetekor minden családnál úgynevezett hori bon – a kenyér napja ünnepet tartanak, amelyet a szokásos ünnepségek szerint – báránnyal, lepénnyel, arakkal és imádkozással ünnepelnek. De ezen alkalmakkor bizonyos különleges szertartások is történnek, amelyeknek a célja, hogy az Istentől bő termést kérjenek a következő esztendőre. Az asszonyok erre az alkalomra emberi figurákat (gul) készítenek pirított kölesből, főzött kukoricatésztaból, és különleges tésztát köles lisztből (kuvsz). Amikor minden az asztalra került, és a család örege imát mondott, akkor egy csészében vagy lapos tálban magvakat hoznak, és a kabátja szárnyába öntik. Utána a fiatalok és a nők előkészítik a kabátszárnyukat vagy a sapkájukat, hogy magot kapjanak az öregtől. Ő a markában tartja a szemet és megkérdezi: «Mit kértek?» A fiúk azt kiáltják: «Kenyeret, kenyeret!» Akkor az öreg a tűzhelyen keresztül dobja a magvakat, a többiek pedig a sapkájukba és a kabátszárnyukba fogják. Ekkor az öreg így szól: «Adjon nektek az Isten jó termést!» A magvak dobálása e kérdések és feleletek közben egészen addig folytatódik, amíg az öregnek adott magvak el nem fognak. Azután az öregek vacsoráznak, a fiatalok szétrágják a magvakat, kuvsz-ot esznek, házi sört és kvászt isznak

Régebbi vonások őrződtek meg a horybon ünnepében a hegyekben. Gatijev szavai szerint ez Uacillának van szentelve és egy vagy 2 családonként ünneplik, akik az aul Qäui zäd – az aul anyala szaklyájában gyűlnek össze. Amikor mindnyája leülnek az ismert sorrend szerint, az öregek egyike a jobbkezebe egy háromszögletű kaukázusi kenyeret fog, a balban pedig egy kupa sötétbarna színű házisört és ünnepélyesen magasztalja az Istent, azután pedig Uacillához kezd imádkozni: «Uacilla! Ma a te napod van, és szívből kérünk téged: segíts nekünk, tégy úgy, hogy a hombárjaink teljenek meg gabonával. Amilyen termés akkor volt Kurpban, amikor Uacilla a bal kezével vetett ezen a területen, és Mairäm ment utána, aki a kosarat tartotta neki a maggal, olyat adj, Urunk, most is nekünk.»

Azután az öreg a jelenlévőkhöz fordul a következő kéréssel: «Mit kértek?» «Kenyeret, kenyeret, kenyeret!» – kiáltják az öregnek. – «Lakasson jól benneteket Uacilla!» – feleli az öreg. Azután csureket nyújtanak az egyik ifjúnak, aki erre az alkalomra kifordított subát öltött magára, és a szintén kifordított bozontos sapkáját az öve mögé dugja, az öreg házisört önt a fejére neki, úgy, hogy az lefolyik a fülén, előnti a száját, az orrlyukát és végigfolyik a subán. Elvégezvén ezt a szertartást, az öreg felkiált: «Amilyen bőségesen folyik ez a sör, úgy teremjen a kenyere!» A többi jelen lévő felelete erre: «Ámen!» Lenyelve a sört, a fiatalember azt kiáltja: «Úgy növessze meg Uacilla a búzáinkat, hogy mind mi, mind a mi gyermekeink és a dédunokáink is gazdagok és semmiben sem nélkülözők lehessünk!»

Erre a lakomára készülődve, a megelőző reggel elküldenek az erdőbe nyírfaágakért minden családból egy-egy embert, ellátva őket töltelék nélküli böjti süteményekkel (mindenkinél három-háromnak kell lenni belőlük). Az erdő mellet megállva a küldöttek imádkoznak és mindegyikük egyesével oldalra dobja a süteményét az alábbi szavak kíséretében: «Uacilla! Add, hogy a jelenlegi év legyen boldog, és az elmúlt évinél gazdagabb gabonatermést hozzon» – Azután ágakat szednek, és kis nyalábokba kötik őket, és a vállukon hazaviszik ezeket. A házuk padlójára eresztve mindegyik így kiált fel: «Ahány ág van itt, annyi kereszt gabona teremjen a mezőnkön!» Azután a háziasszony puha kalácsokat helyez az ágakra és így imádkozik: «Uacilla, részesíts bennünket a kegyelmedben, növessz meg a gabonánkat úgy, hogy a kalászokban a magvak olyan dúsak és hatalmasak legyenek, mint ezek a kalácsok!»

A hegyi oszétek őszi ünnepeihez tartozik a Hcauidzuar ünnepe és női ünnep (uszititi kuvd), amelyről már korábban szoltunk. Ősz végén tartják az eladó lányok ünnepét, amelyet az eladólányok Mária anyánk tiszteletére történő üléséről (Csizdzsiti badän Madi Mairämi tihhäi). A síkságon a lányoknak ez az összejövetele csak egy éjszaka tart, Gatijev szerint egy egész héten keresztül folytatják. A szomszédos udvarok lányai a kabicban vagy valamilyen öregasszony hálószobájában gyűlnek össze, mindegyik egy-egy csésze különféle lisztet, egy-egy darab sajtot hoz magával. E helyiségben a hamuban annyi sótlan csureket sütnek, ahányan a lányok vannak, mindegyik különféle töltelékkel. Amikor mindegyik elkészült, a lányok közül a legidősebb kezébe fog egy csureket, imádkozik, amelyben kéri Madi Mairämot mindegyiküknek a szíve szerinti jó völegényt küldjön. A bynati hicau – megkíméli a lányokat a rossz asszonyok rontásától, és Alardi megkíméli őket a himlőtől. Azután mindegyik eladólány fogja a hozzá legközelebb eső csureket és megnézi a töltelékét: Aki elé a sajttal töltött, úgy gondolják, hogy olyan férfihoz megy feleségül, akinek sok tehene lesz, akinek pedig a gabonamagvas, annak a férjének sok gabonája lesz, stb. Tukkejev szerint a lányok összejövetelein az állatok áttereléséhez kenderfonalat fonnak maguknak a hozományukhoz, és rendszerint ez az ünnep egybeesik a kender aratásának az idejével. A Madi Mairamhoz völegényért történő imádkozás az orosz eladólányok imájára emlékeztet: Borítsd a fejünket fátyol, – és még inkább a «Kuzminka» lányünnepre (november 1-jén).

Késő ősszel tartják Uasztirdzsi ünnepét. Gatijev szerint ezt az ünnepet november végén ünneplik. A megszokott ünnepek, az áldozat és a tor az Uasztardzsi imahelye mellett szokott lenni, amelyet az aul egy kiemelkedő helyen épít, ahonnan Uasztardzsi kényelmesen vigyázhatja az embereket és az állatokat. Befejezve az ebédet, az imádkozók lóra ülnek és az

alábbi szavak kíséretében körbelovagolják az imahelyet: «Uasztardzsi, vigyázz ránk és a lovainkra!» Azután visszatérnek az aulba. Az aulban az ifjúság hosszasan éneklí Uasztardzsi énekét: Uh! Szent Gergely! Óvj meg bennünket a betegségek-től! Nyújts segítséget ennek a háznak, szaporítsd meg az állatait és a kenyerét, stb. Az éneklés és a különálló szaklya felkeresése egészen reggelig folytatódik.

Novemberben van a Cippürsz, digorul Cäpporszë ünnepe, amelynek a származása és a elnevezése nem tisztázott. A rá vonatkozó információink nagyon szűkösek. Tukkajev közölte velünk, hogy a Cäpporszë a gyermekek–fiúk ünnepe. Azok a fiúk, akik megegyeznek, hogy együtt ünnepelnek három csirítá-val elindulnak egy ismerős pásztorhoz, akitől kikunyerálnak egy bakkecskét, amiért lepényt hagynak ott neki. Azután a kecskével valamiféle baráti tanyára mennek, ahová mindegyik fiú hoz otthonról három-három csirítá-tm egy darab sajtot, tojást, néha pedig tyúkot is, stb. Valamelyik idősebb fiút pedig odahívják, hogy vágja le a kecskét. Amikor megfőzték a kecskét, a fejével és a bőrével elmennek valamelyik házigazdához, felajánlják neki azt és mást mézért cserébe. Azután elkezdődik a vendégbaráti lakoma, amely egész éjjel tart.

Az évközi ünnepek futólagos, és távolról sem teljes áttekintésének a befejezésé-ként időzzünk el a szturdigorok helyi ünnepénél, a Facbadän-nál, amelyet Gatujev és Tukkajev megfigyelései alapján ismerünk.

A Facbadän elnevezés Gatujev ünneplés a tisztáson-nak fordítja. Ez az ünnep január 15-e táján kezdődik és öt napon keresztül tart. Ezen időszak alatt a szturdigorok nem fogadnak senkit a falujukban, és senkit sem engednek ki belőle. Ha az utast facbadän az aulban éri, akkor meg kell várnia az ünnep végét, azaz az úgynevezett kilépő csütörtököt. Ezen kevesek, a lakosok követelésére, aktívan kötelesek részt venni magán az ünnepségen, az Idauäg dzuarnak hozott áldozattal megváltani a jelenlétüket, akinek a tiszteletére rendezik az ünnepet. Minden családnak kötelessége bikát vagy bárányt hizlalni facbadän-nak, sörté és arakot főzni, és mindenféle enivalók sokaságát készíteni, hogy ezek hiányában meg ne szakadjon az ünnepség. Az első négy nap alatt minden család otthon ünnepel, de az ajta-it nem zárja be az idegenek előtt, hanem ellenkezőleg mind a négy nap kölcsönös látogatásokat tartanak. Az ötödik nap a közös lakoma jellegét ölti magára. Italokat és ételeket véve magukhoz, a férfi lakosság énekelve elindul az aulból a Gazandon területére vezető úton, amelyen az első nap óta senkit sem engedtek áthaladni. Itt az Idauäg dzuar mellett töltik a zarándokok az ünnepség egész napját, énekelnek és táncolnak, este pedig szétszélednek hazafelé. Ezzel befejeződik az ünnep, s a kiutazni szándékozók-nak megengedik, hogy elhagyják az ault, a beutazni vágyók-nak pedig a belépést. Megjegyezzük, hogy az ünnepség folyamán tilos a holttest megérintése, emiatt a temetés is.

A facbadän létrejöttével kapcsolatban az alábbi helyi mondát közli (Gatujev). Régen, nem tudni mikor, kolera terjedt el Szturdigorban. Ebben az időben a Hojmanov familia egyik tagja, Gimi nevű, lefelé jött a lombos erdőn keresztül és ember képében találkozott a kolerával. Gimi ráismer, és megkérdezte, hová taret. Azt a feleletet kapta, hogy Gimi Hojmanov házába igyekszik. Amikor Gimi egy másik úton hazaért, megparancsolta az ajtók bezárását, tömjenek be minden rést a házon, és senkit nem engedjenek be. A házban tartózkodott Gimi fiatal felesége, akinek a szokás tiltotta, hogy hangosan beszéljen. Amikor Jemina kopogott, az asszony semmit sem tudott, senkit sem mert megkérdezni, kinyitotta az ajtót és beengedte Jeminát, léggé vált, és minden jelenlevőt megfertőzött. Akor Gimi kiszaladt a szabadba és kiabált, hogy a házukban van Jemina. Amikor az aul lakói meghallották őt, nem tudták melyik dzuarhoz fussanak segítségért, Uaskërgi-hez vagy Idauäg-hoz. Nekto Bajtemirko Kurugaszov a következő megoldást javasolta. Fogta a nyílát, nyílve-szöt vett a kezébe, és azt mondta: Kilövök egy nyílve-szöt, s ha Idauäg-hoz repül, akkor ő lesz a mi védelmezőnk, ha Uaskërgi-hez, akkor ő fog rajtunk segíteni. A nyílve-szö Idauäg szent ládjába pottyant, és mindnyájan hozzá siettek, hogy ennek a dzuarnak a védelme alá kerülhessenek. Jemina nem tudott a

közelükbe férközni, mert Idauäg nem engedte oda. Jemina felhőcskévé változott, de Idauäg elűzte őt. Azután Jemina a szemközti hegyről égő fáklya formájában gördült rájuk, de Idauäg belelőtt a nyilával, s három részre esett szét. Az egyik Bilágig gördült, ott égett el, a másik Aszintától keletre vált hamuvá, a harmadik fadarab a helyén maradt, és Idauäg ládikójába tették, ahol a legutóbbi időkig megvan. Az aul Jaminától való megmenekülésének emlékére keletkezett az ünnep.

A helyi ünnepek közül meg kell említenünk még Szoszlán ünnepét, amelyet Digoriában Nari falu mellett feltételezett sírja közelében élő helyi lakosok júliusban tartanak meg. Szoszlánnak bárányt vágnak és kéri őt, adjon jó időt meg esőt. A Szoszlánról szóló históriás énekek és az ünnepség között semmi kapcsolat sincsen. A Szent János – Fud Joannë kerekével történt haláláról szóló legenda, amellyel Szoszlánt kétfelé vágták, nem egyezik a megőrzött csontjainak állapotával, amelyek épségben megmaradtak. Bizonyára akad valamilyen feljegyzés a legendájáról, amely megmagyarázza az ünnepet. Mi csak azt bizonyíthatjuk, hogy az eső utáni szivárványt a digorok Szoszlán újának (Szoszlani ändurä) nevezik.

A nagyszámú kuvdon kívül az oszéték nem kevesebb hiszt-et, tort ünnepelnek, amelyeket családi és közösségi jellegűek. Közösségi torként szolgál az úgynevezett sztirhiszt – a nagy tor, amelyben az egész aul, sőt még más aulok lakói is részt vesznek. Az a család, aki férfi tagját veszítette el, kinyilvánítva a sztirhiszt megrendezésének szándékát, korábban széleskörű és költséges előkészületeket tett. Hatalmas mennyiségű sört, arakot és más italt szerzett be. A sörfőzéshez nagy, néha két méter magas üstöket szereznek be, amelyek használatáért egy vödör sört, bárányt vagy más dolgot adnak a tulajdonosnak. Néhány száz vödör sört készítenek. Azután levágnak öt vagy több bikát, ötven-száz bárányt, azután kisütnek néhány ezer kör alakú búzakenyeret, amelyet hiszti dzultä-nak – tori kenyérnek neveznek. A megboldogult családja költségeinek viselésében részt vesz az egész rokonság, nem ritkán az ismerősök is, akik mindenféle kelléket küldenek a torhoz. Amikor az előkészületek befejeződnek, kikiáltó megy végig az aulon és az egész férfilakosságot meghívja a torra. A néptömeg az udvarban és az utcán gyülekezik. Mindenkit megkérnek, hogy üljön le, ők pedig szétülnek a földön szétteregtetett szénán, csoportonként húsz ember, tiszteletben tartva a kort, azaz öregek az öregekkel, fiatalok a fiatalokkal. Azután egy számláló (nimajäg) elkezd összeszámolni a jelenlevőket, és mindegyik csoportból kiválaszt egy gisztäg-ot (kiszolgálót). A kiválasztottnak mindenképpen nemezköpennyel kell rendelkeznie, vagy a többiektől kell ilyet kérnie. A számlálóbiztos a kiszolgálókkal arra a helyre megy, ahol az előkészített étel van: a bikák húsa, a főtt bárányok, sör, kenyér, stb. Minden a maga rendjén. A rokonok felkérnek a jelenlévő köztiszteletben álló öregek közül valakit, hogy mondjon rühszag-ot, és egy kupa sört nyomnak a kezébe. Megemlékezik az elhunyról és nyugalmat kíván neki az égben, az öreg a kése hegyével minden ételt megérint és azután kezdődik az étkek szétosztása. Minden kiszolgáló a burkába rakja a saját csoportja részét, egy hordócska sört és arakot. Minden csoport szétosztja a részét porciónként, és valaki rühszag-ot mond. A tor néhány órán keresztül tart. Ha a hiszt-ben lóversenyt és célba lövést is tartanak, az a következőképpen történik. Egy vagy két nappal a hiszt előtt az elhunyt rokonsága útnak indítja a lóversenyen (düg) indulókat valamelyik aulba, ahol meg kell hálalniuk, és a tor kezdetéig kell visszatérniük. Minél gazdagabb a torra való készülődés, annál messzebb jelölik ki a lóverseny célját. Aki elsőként érkezik meg, az ajándékba kap az elhunyt családjától egy nyeret, de nem ritkán lovat is valakitől a közeli rokonságból. A másodiknak érkező cserkeszkát kap besmettel (rövid kaftánnal), a harmadik pedig szintén valamiféle ruhadarabot.

A célba lövés számára, amely szintén megelőzi a hiszt-et, kiválasztanak egy magas karcú fát, a tetejére ezüstpénzt rögzítenek, azután ezt a póznát (qabaq) valamelyik csúrtól ismert távolságra a földbe erősítik. A pózna közepére hosszú kötelet erősítenek, amelynél fogva

mozgatják. Akinek sikerül lelőni a pénzt, azt az elhunyt családja egy kupa sörrel tiszteli meg, a rokonok közül pedig valaki pénzt ad (egy vagy több rubelt).

A sztírhiszt és más torok teljesen tönkre teszik az oszétet. Az utóbbi években néhányszor megtárgyalták a falusi tanácskozásokon és gyűléseken a torok számának és költségeinek a csökkentését, de idáig csekély eredményt tudnak felmutatni. A torokra úgy tekintenek, mint a halottak etetésére, úgy tartják, hogy az étel, amelyet a torokon elfogyasztanak, nem a bekebelezőjének használ, hanem az ereje átmegy a halottba, úgyannyira, hogy aki teleeszi magát a halotti lakomán, hazaérve jogosan kérhet egy szokásos ebédet. Nem lehet jobban megsérteni egy oszétet, mint azzal, hogy a halottai éheznek.

A halott családja számára a második ráfizetéses helyen a sztírhiszt után az a tor áll, amelyet szabatizar-nak (a szombat előtti estének) neveznek. Minden pénteken este az egész év folyamán annak a családnak a nőtagjai, amelyben az elhalálozás történt, fognak mindent, ami a héten összegyűlt – tojást, sajtot, lepényt, néha tyúk és báránydarabokat – a sírhoz mennek, ahová összegyülekeznek a férjes asszonyok és az özvegyek az aulból, és ott a szokásos előkészületek után megvendégelik őket. Emiatt a megvendéglés miatt a megboldogult családja lemond mindenről az esztendő folyamán, és inségben él. Ezalatt az aul összes asszonya minden pénteken ingyen ebédhez jut a temetőben. A férfiak erősen tiltakoznak ez ellen a szokás ellen, de az asszonyok mindenképpen megtartják ezt. Valóban, a temető mintegy asszonyklubként szerepel, és a nők sohasem lakhatnak olyan jól, mint ezeken a torokon.

Vegyünk egy hivatalos kimutatást az oszétek által megtartott torokról.

		A levágott bikák és bárányok száma	
1.	Nagy őszi tor vagy évenkénti (sztírhiszt): 10–20 üst sör, 20–30 vödör arak,	5–10 bikát	60–100 bárányt
2.	Zárdävärän (fogadalmi ünnep) 2 nagy üst sör, 10 vödör arak,	1–2	5–10
3.	Mairämiküüadzän (Nagyboldogasszony körül): 1 vagy két üst sör, 10 vödör arak	1	5-10
4.	Süteményes tor (qäbingänän): 1 üst sör, 10 vödör arak	1	6
5.	Blinnija pominki (lauzgänän) a böjt alatt: kiadásra 20 rubel, arakra 20 rubel		
6.	Virágvasárnap (zaszhässän): italokra és ételekre 50 rubel		
7.	Húsvéti tor (kuuadzäni hiszt): italokra 15 rubel,	1	6
8.	Nagyböjt előtti tor (fidhärän): 1 üst sör, arakra 15 rubel	2	10
9.	Húshagyó tor (ürszhärän): italokra 15 rubel		6
10.	A gyász elhagyása (bariszcsi iszän): italokra 18 rubel		4–5

Az ilyen torokat az oszét keresztényeknél a megboldogult halálának az évében tartják. Az oszét mohamedánoknál az őszi nagy toron kívül ismeretesek: a hétnapos, a negyvennapos, a ramazán, a kurmána és a szabatizär (a nők számára évente háromszor). A szokásos kiadás a

megboldogultra családonként 2000 rubelre tehető. Ezért egyszerűen azt mondhatjuk, hogy az a család, amelyben gyakori a haláleset, tönkremenésre van ítélve. Név szerint is ismerünk néhány ilyen esetet.

4. Az otthoni szertartások

Térjünk most rá azokra a szertartásokra, amelyekkel az otthoni élet eseményeit ünneplik meg.

A szülő nőhöz egy betegápoló-öregasszonyt (puribadäg) hívnak. Fog egy gerebent és szülő asszony párnája alá teszi, hogy az ördög (hairäg) ne merjen közel menni hozzá. Hogy megkönnyítsék a szülést, a szülő nővel egyenlő hosszúságú fehér fonalat fognak, néhány csomót kötnek rá, majd kibogozzák azokat, közben e szavakat mondják: szülj olyan könnyen, mint ahogyan kibogoztuk ezeket a csomókat. Amikor a gyermek megszületett, keresztülhúzzák a gereben nyílásán azzal a céllal, hogy megmentse őt az ördögtől, a gerebent pedig egy vagy két napig az anya párnája alatt hagyják. Ha a szülő nőnek korábban gyermekei haltak meg, akkor a gyermeket tyúkvérrel öntik le. Hogy elősegítsék az anya mielőbbi megtisztulását, orsólyukat (uädärtä) adnak neki fűjni, ha pedig nincs kéznél, bedugják a szájába a hajfonatát. Ha az újszülött fiú, akkor a szomszéd családból összegyűlnek a lányok, hintát készítenek a szaklyában, hintáznak, miközben ezt az éneket énekelik:

Uä jelqina qinaca!
Madä Mairän, läquänti madä,
Kämän kizgä, kämän laquän:
Mähë tuhhäi nä zägun
Mänän mä räu qäbär äi.

Jaj be jó, jaj be jó!
Mária anyánk, fiúk anyja!
Kinek kislányt (adj), kinek fiúcskát!
Nem az én kedvemért mondom,
Az én mellem (még) kemény.

Ezért a kislányokat megvendégelik.

Azután a gratulálók is megjönnek: a férfiak golyókat hoznak az újszülöttnek. Egyikük ingre való anyagot hoz és azt mondja: Az újszülöttet úgy nevezzék (rendszerint a saját nevét adja az újszülöttnek), és íme az ingére való; és a nevet, amelyet én adok neki, senki ne változtassa meg.

Három napra a szülés után az anya felkel az ágyából. Erre a napra kilenc lepényt (csīrītä) készítenek, hármat az Istennek, hármat Szűz Máriának, hármat a házörző szentnek (bundor), Szafa-nak, a házi tűzhely lánca patrónusának három kis lepénykét (guborä). Mindezt Szafa lepénykeit kivéve kiviszik valamilyen szüntelenül gyümölcsöt hozó fához, ahová elmegy a bábaasszony (curibadäg), a kisgyermek anyja öv nélkül, és még egy asszony. A bábaasszony viszi a csīrītä-t és a fonalat, amelyet azután felakaszt a fára, az anya egy kupa házisört (bragát), hogy megöntözze a fát, a harmadik nő fött búzaszemeket visz, amelyeket a fa alatt a gyermek anyjával megetetnek. Amikor a szülő nő megöntözi a fát, az egyik asszony ezt mondja neki: «Bővében légy a tejnek, hogy nagyra nőjön a gyermek és ragaszkodjon a

mellhez. Majram, kérünk téged, adj nekünk tejet!» A búzaszemeket szintén azért etetik meg az anyával, hogy bőséges teje legyen. A csīrītā-ra vattát tesznek és arra az elsőként hozott golyót, amelyet a fonállal együtt a fán hagynak. A bábaasszony csīrītā-val a kezében imádkozik: «Köszönjük Neked Istenünk! Add, hogy a gyermek élve maradjon, és szerencsés legyen.» Azután az áldozat elvégzése után mindannyian hazatérnek a szaklyába.

A fa körül bemutatott áldozat mellett létezik egy másik rítus is, amelyet otthon végeznek, s amelyet avdānbāttān-nak – a bölcsőbe kötésnek neveznek. A házi tűzhely lánca alá kihozzák külön a gyermeket, a bölcsőt a pelenkákkal, és három csīrītā-t arakkal Szafának. Egy öregasszony csīrītā-t tartva a kezében a következőképpen imádkozik: «Uālart Szafa! A gyermek a te vendéged lesz. Otthonunk patrónusa, áraszd rá a kegyelmedet; hozz neki szerencsét!» Azután a gyermeket a bölcsőbe kötik, és az anyához viszik.

A fától hazatérve az asszonyok leülnek, és az áldozás után megebédelnek és táncolnak. Ha a gyermek anyja először szült, akkor a hálószobában marad, ha nem először, akkor kiszolgálja a vendégeket. Az asszonyok a következő jókívánsággal hagyják el a házat: «Legyen az újszülött szerencsés és gazdag, legyen benne örömtők.»

Meg kell jegyeznünk, hogy az első gyermeknek is használt bölcső jut, amelyből valamelyik sokgyermekes asszonytól. Új bölcsőt ritkán készítenek, abból az aggodalomból, nehogy szerencsétlenséget hozzon. Amikor a gyermeket kiveszik a bölcsőből, hogy megszoptassák, az üres bölcsőt nem illik ringatni és bekötni. Ha a kisgyermek meghal, akkor összekötik a bölcső zsinórait, és az utolsót elrejtik. Ha a gyermek nyugtalanul alszik, akkor a feje alá a denevér bal szárnyát teszik, amelyet álomszárnynak neveznek (a jobb szárnyát virrasztó szárnynak nevezik, digorul irāldzāgi bazur). Ha a gyermek gyengének születik, akkor kevésbé vonzó nevet adnak neki (sajátságos nevek: kutyakölyök, fekete kutya), hogy ne kísértse meg őket az ördög, vagy ne verjék meg szemmel.

Egy évvel a gyermek születése után ünneplik kähcgānān – valójában – a kupák elkészítése. Erre az ünnepre a gyermek édesanyja a szülői házból egy bikát és bárányt kap, amelyeket a toron fogyasztanak el. Maga a kupa szertartás abból áll, hogy a fiúcska kését beledöfik egy dzikkával (tejfeles, sajtos népi eledel) tele kupába, miközben imádkoznak.

Ha a gyermek megbetegedik, akkor az anya a bábaasszonyhoz fordul, aki elmondja felette a szemmel verés elleni mondókát, amely az alábbi módon történik. Megparancsolja, hogy merítsenek hét csésze vizet hét vízimalom alól, és öntsék azt egy agyagkorsóba. Azután háromszor freccsent tejet a vízbe a jobb mellbimbójából, és egy kevés vért a jobb keze kisujjából. Ezt a keveréket egy szőrszítán szűri át egy réztálba, egy idő után megnézi, és ha úgy találja, hogy a tejből és a vérből a vízben különálló nagyobb gömböcskék képződtek, akkor megbizonyosodik, hogy a gyermeket szemmel verték meg. Ellenkező esetben, ha a vér és a tej szétoszlik a vízben, a gyermek az Isten által ráért betegségben szenved. A másik jóslás ólommal történik. A bábaasszony fog egy ólomlemezket, egy rézcsészében megolvasztja, beleönti egy vízzel telt csészébe, amelyet a gyermek anyja annak a feje fölött tart. Ha az ólom a vízben kerek lemezke formájában kerül el a csöppség Isten akaratából betegedett meg. Ha kis golyócskák formájában oszlik el a vízben, akkor a gyermeket szemmel verte meg egy gonosz ember. Az utóbbi esetben a csésze fenekén kell a megrontó hajszálnak lenni. Összegyűjtve a talált hajszálnak, a bábaasszony egy háromszög alakú szattyánbőrre helyezi őket, amelyet azután összevarr, és a kisgyermek nyakába akaszt. Utána vizet adnak inni a csöppségnek a varázslatnál használt mindkét csészéből.

Nem fogjuk részletesen leírni az oszét ünnepi szertartásokat, csak azokat a vonásaikat említjük meg, amelyek evvel a fejezettel kapcsolatosak, azaz a vallásos hitük sajátosságaival.

A szülői házból egy másikba való átmenetkor az oszét lány otthagyja az otthoni házi tűzhely őrző szellemét, és a férje házában ugyanilyen patrónusa illetékessége alá kerül. Ezért szükséges elbúcsúznia a szülői ház tűzhelyétől, és megkapnia az áldását az elmenetelre. Ezzel a céllal, amikor minden készen áll az elmenetelre, a vőfély kézen fogva a tűzhelyhez vezeti a

menyasszonyt. A barátnői és a vendégek a helyükön állnak, az imára várakoznak, amelyet a legidősebbnek és a legtisztelteméltóbbnak kell elmondania közülük. A vőfély háromszor vezeti körül a menyasszonyt a lánc (rähisz) körül, és a harmadik kerülő végén felszólítja, hogy érintse meg a kezével a láncot. Ezalatt a jelenlévők közül a legidősebb úgy imádkozik, amint azt Gatijev közlése alapján ismerjük: «Ualart Szafa! Fogadd Zalát (a menyasszony neve) az oltalmad alá: aki a szüzek közül most férjhez ment a te dicsőségedre a legjobb napon, legyen boldog élettárs Zala isT Tihoszt, áldd meg Zala és Taszo (a vőlegény neve) megszentelt szövetségét, és add, hogy a napjaik együtt teljenek, őszinte szeretetben és egyetértésben... És hozzád is, Binatihīcau, buzgón imádkozunk: ne tagadd meg a kegyelmedet valamint a védelmedet és oltalmadat a te öledben nőtt fiatal menyasszonytól. Övd őt, és segíts neki az életútjának minden pillanatában».

Hasonló szertartással ünneplik a menyasszony megérkezését a vőlegény házában. A vőfély a tűzhelyhez vezeti őt, megparancsolja neki, hogy hajoljon meg annak a lánc előtt, és kéri az áldását. Gatijev közlése szerint, akinek a művében egyébként nem található a Sanajev által leírt szertartás. A fiatalasszonyt szintén a szaklya nyugati sarkába vezetik, ahol a s házi- és vadállatok szarvaival feldíszített szári zād-nak (a fej angyala) nevezett szent oszlop található, s a vőfély imádkozik: «Ó Szārizād! Részesíts minket a kegyelmedben, hogy ezt a menyasszonyt szent vendégként fogadják, és az élete napjaiban légy az oltalmazója». E mellett az oszlop mellett a fiatalasszonynak három napig kell állnia, aminek az elmúltával a vőfély ismét hosszasan imádkozik, a védőszentek egész sorához fordulva, hogy sok boldogságot kérjen a fiatalasszonynak, különösképpen férfi utódokat. Az utóbbi céljára szolgál még a fiatalasszonynak Madi Mairām szent kövéhez való vezetése, amiről már fentebb szóltunk. Végül a fiatalasszonyt a férj hálósobájába vezetik, a vőfély kéri uatihīcaut (a hálósoba uralkodóját) tüntesse ki az új házasság frigyét «sok éven keresztül fiúkkal».

A szertartások között tartják számon az elhunyt temetését, amelyben az oszétéknek a temetés utáni életbe vetett hite tükröződik. Az elhunyra emlékezve a rokonok szüntelenül ismétlik: a paradicsomban legyen a helyed, és az örök világosság fényeskedjen neki (ruhszag u). A temetési szertartások célja az elhunyt lelkének a túlvilágba vezető útján való elkísérése, és mindennel ellátni ezen az úton. A legjobb újonnan varrt ruhát adják rá, így viszik a temetőbe. Amikor a menet a sírhoz közeledik, az özvegy a koporsóhoz megy, háromszor megkopogtatja a fejével, azt bizonyítva ezzel, hogy a másvilágon is a férjéhez tartozik. A rokonság és az ismerősök fájdalmát a leglármásabb módon nyilvánítják ki. A férfiak a koporsót követve az öklükkel a homlokukat verik, a nők, térdén csúszva taktust vernek az arcukon és a térdükön, minden ütés után jajgatva. A sír közelében leteszik a koporsót, a férfiak különválnak a nőktől; akik közül előlépnek az elhunyt nővérei, az unokatestvérei és mások, a közeli hozzátartozói, mind nők, akik eléggé távol állnak meg a koporsótól, azután lassan odamennek hozzá, hajukat tépik a fejükön, és az arcukat karmolják, úgy, hogy azon sebek keletkeznek. Azután egymás után odamennek az elhunythoz a fivérei, fiai és az unokatestvérei, korbáccsal verve magukat tarkón, és halk felkiáltásokat hallatnak. Amikor a megboldogult lábához érnek közel, a vele egykorúak odafutnak, elszedik tőlük a korbácsokat.

Azután az özvegy ismét a koporsóhoz megy, a rokonai segítségével levágja a hajfonatát, és a férje mellére helyezi, abban a hitben, hogy ezáltal a túlvilágon is az ő felesége lesz. A jajgatása után történik meg a megboldogult lovának felszentelése (bāhfāldīsīn), amelyet részletesebben a «felszentelés» c. szövegben közöltünk. Befejezván a túlvilági útról szóló beszédét, a ló felszentelője (bāhfāldīsīn) a megboldogult három rokona kíséretében háromszor körüljárja a koporsót. Ez alatt odamegy az özvegy és a kezébe véve a hajfonatát a halott melléről, az alábbi szavak kíséretében odaadja a bāhfāldīsīn-nak: «Íme a korbács a megboldogultnak! Az a hajfonattal háromszor a lóra üt, s a következőket mondja: Legyetek mindketten az övéi (a ló és a korbács).» Azután a halottas menettől kap egy üveg arakot és egy csureket. Az elsőt egy kőhöz vágja, a másodikat oldalra dobja, és így szól: «Ebből az

ételből és ebből az italból legyen neked annyi, amennyit csak kívánsz, álljanak kimeríthetetlenül a rendelkezésedre, amíg a dzeneta-t meg nem éred.

Ezeket a szertartásokat elvégezvén az elhunytat a földre helyezik.

Az oszétek a lelket a testtől függetlenül létezőnek tartják, s a testtel való kapcsolatáról a következőt beszélik: Amikor az ember számára eljön a halála napja (adzali bon), akkor, ha férfi hal meg, felette hat férfiból álló bíróság ítélkezik (valahol az égben), ha pedig nő az illető, négy nő ítélkezik felette. Amikor a halálos ítélet elhangzik, az ember már nem él, hanem meg van dermedve. A halál órájában egy farkas képében megjelenik az uodjeszäg – a lélek eltávolítója, a beteg meglátva őt, szörnyen megijed, és a mennyezetre vagy a sötét sarokra mutat. Amikor a lélek eltávozott, fölötte röpköd, amíg a házban van, s követi a temetőbe. A testtel együtt a lélek is a sírba kerül, és ismét a testbe, aminek következtében a megboldogult háromszor emelkedik fel a behantolt sírban. Azután a lélek ismét elhagyja a testet, és csodálkozva fordul hozzá: «Hogyan is tudtam idáig ebben a tölgyfadorongban tartózkodni!» Ezekkel a szavakkal elrepül az égből. Itt hét láncszemen kell neki keresztülbújni, hogy felvehesse a korábbi emberi alakját. A síron túli világban a lelkek ugyanúgy megöregednek, mint az ember a földön. A megújulásukat szolgálja egy sajátos táplálék – Rujmon teste egy kígyó formájú szörny), akinek az eredetéről szól az alábbi hiedelem.

Rujmon szarvastól született. Amikor a nősténynek megengedték messzire elfutott és a borjára nézett. Ha hasonlít rá, visszatér hozzá, és táplálja őt. Olykor az újszülött fát tép ki tövestől, és a földet rágja a fogaival. Ez annak az ismertető jele, hogy ő Rujmon. Az anyja elfut tőle. Rujmon az emberek szerencséjére, vaknak született. Hogy az embereket megmentse, a fehér Jelja (Uorsz Jelja) egy láncot enged le az égből, felhőkkel körülvéve, rádobja a szörnyeteg nyakára és felhúzza. Siet vele, amíg Rujmonnak nem nyílik ki a szeme, és nem ordít. Ha Rujmon láni kezd, akkorára nő, amekkora térséget képes a szemével átölelni, s ha egy ember meghallja az ordítását, akkor megbetegszik és meghal. Amikor megérkezett a láncon az égből, az égi szellemek a kardjaikkal darabokat vágtak le belőle, és a holtaknak adták. Azok ételt főznek belőle, a falva belőle ismét megfiatalodnak, azaz visszanyerik azt az állapotot, mint amikor meghaltak. A csontjaiból a síron túli világban sövényt készítenek, amelyet a szörnyeteg bőrével kötöznek össze.

Fentebb már számba vettük az elhunyttal kapcsolatos hiszteket. Szóljunk most néhány szót az özvegyek gyászáról.

Attól tartva, hogy a férje a másvilágon tiszteletlenséggel vádolja, fekete ruhát ölt, amelyet vastag posztóból készítettek, fekete inget, durva szövésű anyagból, és egész évig böjtöl. Amikor aludni tér, minden alkalommal megveti a férje ágát, réztálat és vízzel telt korsót helyezve alá, egy egész szál gyertyát gyújt, és az első kakasszóig várja a férje megérkezését. Reggel felkelvén az ágyából fogja a réztálat, a korsót a vízzel, a törölközőt és a szappant, arra a helyre viszi őket, ahol életében a férje mosakodni szokott, s néhány percig úgy áll ott, mintha a mosakodásban segédkezne. Egy éven keresztül minden pénteki estét a sírnál tölt. A nagyböjt hatodik hetének péntekjén külön szertartást mutat be (márdti badän), a halottak ülő virrasztása. A férj ruháját és lábbelijét kijavítva, az özvegy, a rokonok és ismerősök jelenlétében kereszt formájú botra adja fel a megboldogult ruháit. Ezt az elhunytat jelképező bábót jól látható helyre teszik. Körébe ülnek a szokásrend alapján a többi vendégek is. A szokásos megemlékezés után a vendégek egész éjjel ott maradnak ülni, és a megboldogultra való visszaemlékezéssel a másvilágról való beszélgetéssel töltik el az időt.

Az özvegy egy évvel a férje halála után hagy fel a böjttel és teszi le a gyászt.

5. Az égítetekről szóló hiedelmek

Ennek a fejezetnek a lezárásaként néhány hiedelmet közlünk az égítetekről, amelyekről Tukkajev tájékoztatott bennünket.

A hold növekedése és fogyása a következő néphit magyarázza, amely a többi kaukázusi népek számára is ismeretes.

Egy asszonynak hét fia volt. Egyszer, amikor kaszálni mentek, távollétükben szült egy agyaras kislányt, betette a bölcsőbe, és hozzákezdett ebédet készíteni a kaszások számára. Megfőzvé az ebédet, azt mondta: elmegyek, viszek kenyeret a fiaimnak. Meghallván ezt, az újszülött kislány kérlelni kezdte, hogy az anya vigye őt is magával. Az csodálkozva mondta: Ahová menni akarsz, eljutsz-e oda? – Ahová te eljutsz, oda én is el tudok, – felelte a lánya. Elindultak, az elemőzsiát felrakták egy lóra. Megebédelvén, a fivérei elküldték a nővérkéjüket, hogy béklyózza meg a lovat. A kislány elment, és hosszú ideig sem jött vissza. A fivérei nyugtalanodni kezdtek miatta, hogy valami baj érhet. Ekkor a legfiatalabb közülük elment utána. Rátalált, és azt látta, hogy a nővérkéje már felfalta a ló felét. Amikor visszatért, azt mondta a bátyjainak: Isten veletek, én elhagylak benneteket. E szavakkal elment, és hosszasan bolyongott. Egyszer egy tornyot pillantott meg, amelyben egy fekete szemű és hajú, és olyan fehér bőrű lány ült, mint a hó. A lány megörült neki, és együtt kezdtek élni. Bizonyos idő elteltével a fiatalember szomorkodott a fivérei után, semmit sem tudott a sorsukról, elhatározta, hogy meglátogatja őket. A lány lebeszélte őt, de látva, hogy ez semmit sem segít, útjára bocsátotta, egy fenőkövet, fésűt és egy faszéndarabot adott neki. «Ha bajba kerülsz, mondta ő neki, dobj el egyet a tárgyakból, – a hasznodra lehetnek.» Megérkezvén a szülőfalujába, egyetlen élőlényt sem lelt benne: mindenkit felfalt az agyaras lány. Amikor meglátta a fivérét, kifutott a szaklyából, hogy találkozzon vele. Örömmel kérdezte: «Hol voltál ilyen sokáig, egyetlen bátyácskám, minden nap vártalak, gyere be mielőbb a szaklyába, örülök neki, hogy jó egészségben láthatlak». Amikor a fivére bement a szaklyába és leült a padra, a húga fändirt adott neki, és így szólt: «Játssz rajta egy kicsikét», – ő maga pedig kifutott az éléskamrába, hogy megélesítse az agyarát. Amikor kiment, a szoba sarkából, amelyben a fivér maradt, kifutott egy egérke. Ez volt az édesanyjuk lelke. Emberi hangon mondta neki: «Menekülj innen, a húgod rád feni az agyarát, hogy megegyen téged.» A fiatalember kiugrott a hátsó ablakon, és futni kezdett, az egérke pedig a fändir húrjain kezdett ugrálni, úgyhogy a húgocska azt gondolhatta, a fivére még mindig játszik. Kifenvén az agyarát, beszaladt a szobába, s amikor meglátta az egérkét, kiabálni kezdett: «Ó, te hitetlen gyaur! A számból húztál ki egy falatkát.» Lenyelte az egérkét, de az kiugrott a torkából, ismét lenyelte, és az egér ismét kiugrott. Az agyaras lány néhányszor megismételte ezt, egy egész órácskát elvesztegetett vele. Azután a bátyja üldözéséhez fogott. Utolérve őt, kiabálni kezdett: «Szerencsétlen lesz neked az a nap, amikor előlem menekülsz». De a fiatalember eldobta a fésűt, és hirtelen olyan sűrű bozótos nőtt ki a földből közöttük, hogy nem lehetett rajta áthatolni. Az agyaras lány elkezdte kirágni, hogy tovább folytathassa az útját. Amikor újra utolérte a bátyját, az a faszéndarabkát dobta el, és egy sűrű erdő nőtt ki közöttük. A húgocskája ismét utat rágott benne, ismét utolérte a bátyját, aki a fenőkövet dobta hátra, s egy magas hegy nőtt ki belőle. Amikorra az agyaras lány átrágt a hegyen, akkorra már közel ért ahhoz a toronyhoz, ahol lakott. A felesége megpillantván őt a toronyból, amikor odaért, felhúzta a férjét kezével, ugyanakkor a húga a lábánál ragadta meg őt. Ily módon elkezdtek húzgálni, mindenki maga felé. Összevesztek rajta. A húgocska azt kiabálta: «Ő az én bátyám!» A feleség pedig azt felelte neki: «A tiéd volt, ameddig nálad volt, de most ő az én férjem!» Hosszas veszekedés után megegyeztek egymás között, s úgy határoztak, hogy minden hónapban két héten keresztül a feleségénél tartózkodik, a másik két hétben pedig a húgánál. A fiatalember holdvilággá változott, és attól az időtől kezdve az égen sétálgatni.

Amikor a húgocskája kezei között van, aki állandóan falja őt, elfogy, amikor pedig a felesége karjaiba kerül, ismét kikerekedik az arca.

A hold foltjairól és a hold változásairól a következő babona járja, amely még a kuvdban is tükröződik.

Valamikor élt a földön az iszonyatos Szameli, aki gyűlölte az emberiséget, és a szavát adta, hogy senkit sem kímél. Valamiféle vétség miatt az Isten fogva tartotta az égben, és vasláncsal a Holdhoz kötötte, ami miatt azon foltok láthatók. Azonban fiai maradtak, akik mind a mai napig kölyökkutya képében bolyonganak az ég és a föld között. Valamikor időben megkísérlik kiszabadítani az apjukat, és a Holdra támadva rágni kezdik azt. Innen ered a hold változása. Szameli kiszabadításával, mondják az oszétek, hogy az egész emberséget a számárrá változás fenyegeti, a férfiak számárcsödörré, a nők számárcsókává válnának. Ettől csak az a nemzetség menekülhet meg, amelyhez maga Szameli is tartozik. Szameli utódai, akikhez tartozónak bizonyos oszét családok vallják magukat, ezért a kegyért évente olyan kuvddal emlékeznek rá, amely nem hasonlít a többi kuvdra. A kuvdra nem készítenek rétest, ahszarfambolovot és arakot, hanem töltelék nélküli egyszerű búzalepényt sütnek meghatározott számban: a családfőnek, vagy a legöregebbnek a három legnagyobbat, amelyekkel a kuvdon beszél, és még kilenc kisebbet, a családtagoknak pedig három-három kisebbet. Mindezt sajttal együtt találják, és mindegyik családtagnak teljes némaságban kell megennie a saját adagját. A családhoz nem tartozóknak szigorúan meg van tiltva, hogy részt vegyenek az étkezésben.

Néhány égitestről szintén vannak népi történetek. Íme, ezt tartják a sarkcsillagról (Ahszaqtémur), és a Göncölszekérről (Lädärdtä).

Igen régen, amikor a zedek (angyalok) vándoroltak az emberek helyett, élt egy gonosz ember, Ahszaktemur nevű, aki a zedekkel (angyalokkal) együtt járt az égen. A nap meghatározott idejében feltétlenül a folyóhoz ment. Ebben az időben élt a földön a hét együgyű fivér. Ahszaktemur erősen sanyargatta őket, és nem lévén abban a helyzetben, hogy harcra kelljenek vele, azt mondták: «A nap meghatározott idejében a vízre jár, és a Vízi manótól (Donbétär)függ. Elmegyünk a Vízi manóhoz, és hozunk tőle egy fiúcskát nevelésre, hogy megszerezzük a védelmét.» Így is tettek, és hoztak a Vízi manótól egy emceg-et (növendék). Amikor Ahszaktemur erről tudomást szerzett, így szólt: «Nézzük csak, megijedek-e én a Vízi manótól!» Elment a fivérekhez és megölte a növendéküket. A fivérek zokogva számoltak be erről a Vízi manónak. Ő pedig így szólt: «Naponta egyszer Ahszaktemur a vízre jár, igyekezzetek itt örködni, s a segítségével megölhetitek.» Ahszaktemur erről tudomást szerezhén, abbahagyta a vízhez való járást, az ég közepére ült és két mént állított maga mellé örként. A fivérek (a Göncölszekér csillagai) pedig elkezdtek ferdén járkalni a folyó irányában (Tejút), mondván: «Idejön! Idejön!» Amikor elkezd virradni, észreveszik a sarkcsillagot, felé veszik az irányt, de az eltűnik a felkelő nap fényében.

A csillagsoportok (Ämbyrdtä = Fiastyúk) valamikor egy családból való nővérek voltak, az érdemeik szerint alig különböztek. Hogy megtudják, melyik közülük a legszebb és legérdemdúsabb, a fiatalemberek, hogy ezt eldöntsék, megállapított munkát adtak nekik, és azt mondták: «Aki közületek a leghamarabb befejezi a munkát, az lesz közületek a legjobb». A lányok munkához láttak, és vacsora előtt egy órával befejezték a varrást. Amikor ily módon sem sikerült megtudni, hogy ki közülük a legjobb, megkérdezték: «Hogyan tudjuk meg, ki a legjobb közöttünk?» Azt mondták: «Egyedül az Isten tudja, ki a jobb és ki a gyengébb közülünk, de mi heten vagyunk, és mind hasonlók egymáshoz, hadd legyen a képünk az égen, hogy ne feledjenek el bennünket az utódok. Úgy is lett, de az Isten kegyelméből legyen velünk az ágyunk is». Az Úr teljesítette a kérésüket, és az égen helyezte el őket.

Kovács J. Béla fordítása

Vszevolod Fjodorovics Miller (1848, Moszkva – 1913, Szent Pétervár) – kiemelkedő orosz tudós: folklorista, etnográfus, nyelvész és archeológus. Az oroszországi keletkutatás egyik megszervezőjeként is ismert. Őt utazást tett Oszétiába, ezek során tanulmányozta az oszétek nyelvét, életmódját, vallását, néprajzi anyagot gyűjtött. Oszétiai kutatásainak eredményeit az «Oszét etűdökben» tette közzé.